АЬСИЛ² (*Н*) *см.* **Хой.**
АЬСИЛЛУ (*Н*) *см.* **Хойлу.**
АЬСИЛЛА (*Н*) *см.* **Хойла.**
АЬСИЛНУТ1 *см.* **Хойнут1.**
АЬСИЛСУЗ *см.* **Хойнут1.**
АЬФАЬРИМ 1) афәрин, әһсән—слава, хвала, молодец; 2) ахыр ки, нәһајәт—наконец, наконец-то. □ *Аьфаьрим гьари ч1ерин* нәһајәт (*ахыр ки*) кәлиб чыхдын—наконец-то ты пришел.
АЬФЧИ (*Н*) *см.* **Апчи.**
АЬФЧИДАЬН (*Н*) *см.* **Апчидан.**
АЬФЧИДУГЪАЛ (*Н*) *см.* **Апчидугъал.**
АЬФЧИДУГЪСУН (*Н*) *см.* **Апчидугъсун.**
АЬФЧИМЕЧ1 (*-ур-ух*) *бот.* кичиткәнанасы—глухая крапива.
АЬФЧИ-СЕРИ (*Н*) јалан-доғру. јары доғру, јары јалан (*сөз, хәбәр, мә'лумат*)—смесь лжи и правды (*слово, весть, сообщение*), полуправда.
АЬФЧИУК1АЛ (*Н*) *см.* **Апчидугъал.**
АЬГЬИЛ (*Н*) (*-хо*) аһыл, јашлы; јаша долмуш—пожилой, старый, человек в летах.
АЬГЬИЛЛАЬШАКСУН (*Н*) аһыллашмаг, јаша долмаг, гочалмаг—достигнуть пожилого возраста, постареть.
АЬГЬИЛЛУГЪ (*Н*) аһыллыг, гочалыг—пожилой возраст, старость.
АЬЧИ *см.* **Ачи.**
АЬЧИК1АЛО (*Н*) рәггас(ә), ојнајан—танцор, танцовщица.
АЬЧ1АЬК1 сызма—просачивание.
АЬЧ1АЬК1ПСУН сызмаг—просачиваться. *Хенен аьч1аьк1ене* су сызыр—вода просачивается. *Божкинен аьч1аьк1ене* чәлләк сызыр—бочка пропускает воду.
АЬЧ1ИК1АЬ (*Н*) *см.* **Айч1аь.**
АЬДЖУЬХ (*Н*) *см.* **Аджих.**
АЬДЖУЬГЪОНБИКЪИ (*Н*) *см.* **Аьджогъонбикъи.**
АЬДЖУЬГЪОБИКЪЕСТ1УН (*Н*) *см.* **Аджогъобикъест1есун.**
АЬДЖУЬГЪОНБИКЪСУН (*Н*) *см.* **Аджогъонбаксун.**
АЬДЖУЬГЪГЬАКЪСУН (*Н*) *см.* **Аджигъчичсун.**
АЬДЖУГЪЧИШТ1УН (*Н*) *см.* **Аджигъчичсун.**
АЬДЖУЬХЛУ (*Н*) *см.* **Аджихлу.**
АЬШ (*Н*) *см.* **Аш.**
АЬШБАЛ (*Н*) *см.* **Ашбал.**
АЬШБЕСТ1ЕСУН (*Н*) *см.* **Ашбест1есун.**
АЬШЕСУН (*Н*) *см.* **Ашесун.**
АЬШЕЦИ (*Н*) *см.* **Ашеци.**
АЬШКАЬР ашкар, ајдын—явный, ясный, наглядный; явно, ясно, наглядно.

АЬШКАЬРБАКСУН ашкар олмаг—выявляться, обнаруживаться.
АЬШКАЬРБЕСУН ашкар етмәк—выявлять, обнаруживать.
АЬШКАЬРАЬ ашкара, ајдын, ачыг—явный, ясный, на виду.
АЬШКАЬРКУЬРБАЛ (*Н*) (*-хо*) арагарышдыран, дедигодучу, фитнәчи—баламут, сплетник(ца), кляузник(ца), интриган.
АЬШНУТ1 (*Н*) *см.* **Ашнут1.**
АЬШНУТ1ЛУГЪ (*Н*) *см.* **Ашнут1лугъ.**
АЬШСУЗ (*Н*) *см.* **Ашнут1.**
АЬШСУЗЛУГЪ (*Н*) *см.* **Ашнут1булугъ.**

Б

БАБА//БАВА (*-ух*//*-ох*) ата, дәдә, әҹдад—отец, папа, предок. □ **Бабахо манди(о)** атадан галма, ата ирси—отцовское наследие. **Баба ц1и** ата(нын) ады, ата шөһрәти—отчество, отцовская слава. **Бавогъой аьдаьт** (*Н*) ата-баба гајдасы, көһнә адәт—старая традиция, дедовские обычаи (*адаты*).
БАБАЙ//БАВАЙ ата(нын), аталыг—отцовский, отчий. □ **Бабай кодж** (*В*) ата(нын) еви—отцовский дом. **Бабай бар** (*В*) аталыг пај—отцовская доля.
БАБАК1ЕНА ата кими—как отец, подобно отцу.
БАБАЛУГЪ//БАВАЛУГЪ 1) аталыг, аталыг пај, атаја мәхсус (*шеј, әшја*)—доля отца, отцовские (*вещи, предметы*), принадлежащие отцу; 2) аталыг, өкәј ата—отчим, неродной отец.
БАБА-НАНА ата-ана—родители.
БАБА-НАНАЛА ата-аналы—имеющий отца и мать (*родителей*).
БАБАНУТ1//БАВАНУТ1 атасыз—без отца.
БАБАСЫЛ *мед.* бабасил, бабасил хәстәлији—геморрой, почечуй.
БАБАТ бабат—удовлетворительно, так себе, ничего себе, удовлетворительный. □ **Бабат кархесун** бабат јашамаг, доланмаг—жить сносно, удовлетворительно. *Гьетаьрин кархеса? Са бабат.* Нечә јашајырсан? Бир бабат—Как живешь? Так себе, сносно.
БАБАТБАКСУН—бабатлашмаг (*хәстәликдән сонра*), бабат олмаг—поправляться (*после болезни*), немного улучшаться.
БАБАТЛУГЪ бабатлыг—удовлетворительность.
БАБЛИ (*В*) *мн. нет.* чүрүмүш, чүрүк, хараб олмуш—гнилой, прелый.

БАБЛИБАКСУН (*В*) чүрүмәк, чүрүк олмаг, хараб олмаг—преть, гнить; быть прелым, гнилым.

БАБЛИЛУГЪ (*В*) чүрүклүк, хараблыг—гнилость, прелость.

БАВА (*Н*) *см.* **Баба.**

БАВАЙ (*Н*) *см.* **Бабай.**

БАВАЛУГЪ *см.* **Бабалугъ.**

БАВАНУТ1 (*Н*) *см.* **Бабанут1.**

БАВАСУЗ *см.* **Бабанут1.**

БАВЕСТ1УН 1) нәчис ифраз етдирмә—принудить на испражнение; 2) нәчис ифраз етдирмәк—принудить испражниться.

БАВСУН 1) нәчис ифраз етмә—испражнение; 2) нәчис ифраз етмәк, гарныны бошалтмаг—испражняться.

БАВУН (*-ух//-хо*) нәчис—испражнение.

БАГЪ (*-ур//-ух*) бағ, сарғы, ип, гајтан—повязка, шнур, бант.

БАГЪБЕСУН бағламаг, сарымаг (*чырпыны, шахы, тахыл дәрзини, чубуғу*)—связать, увязать (*хворост, снопы, прутья*).

БАГЪЛУГЪ бағлыг, сарғылыг (*ип, гајтан*)—шнурок для повязки.

БАГЪНУТ1 бағсыз, сарғысыз—без повязки, без шнурка.

БАГЪДАЙИ (*-ух//-й-ох*) балгабаг, бораны—тыква. **Мац1и багъдайи** ағ бораны—белая тыква, тыква белого сорта. **Ч1оч1а багъдайи** гырмызы бораны—красная тыква, тыква красного сорта.

БАГЪДАЙЛАХУП1 боранылы аш—плов с тыквой.

БАГЪДАЙИЛУГЪ балгабаглыг, балгабаг әкилмиш саһә—площадь, засеянная тыквой.

БАГЪИШЛАМИШБЕСУН (*Н*) 1) бағышламаг, һәдијјә вермәк—подарить, дарить, дать подарок. □ **Вард багъишламишбесун** күл бағышламаг—подарить (преподнести) розу; 2) бағышламаг, тагсырындан кечмәк, әф етмәк—простить, извинить.

БАГЪРИЙАР горху, горхмуш, үркмүш—напуганный, пуганый. □ **Багъирдоъпесун** 1) бағры јарылмаг (*горхудан*)—перепугаться насмерть; 2) сәбри түкәнмәк—истощиться терпению.

БАГЪРИЙАРБАКИО горхмуш, үркмүш—испуганный, ужаснувшийся.

БАГЪРИЙАРБАКСУН горхмаг, үркмәк, бағры јарылмаг—испугаться, ужаснуться.

БАГЪРИЙАРБЕСТ1ЕСУН бағрыны јармаг, үркүтмәк, горхутмаг—заставить бояться, ужаснуться.

БАГЪРИЙАРБЕСУН горхутмаг, үркүтмәк, бағрыны јармаг—сильно напугать, устрашить.

БАГЪРИЙАРРУГЪ горхаглыг, үркәклик—трусость, робость.

БАДАК1 (*-ур//-хо*) бәкмәз, дошаб—бекмез (*выварка из сока тута или винограда*). □ **Туте бадак1** тут бәкмәзи—тутовый бекмез. **Т1уле бадак1** үзүм бәкмәзи—виноградный бекмез. **Бадак1 бохсун** бәкмәз биширмәк— варить бекмез.

БАДАЛ(О) дәјишдирилмиш, әвәз едилмиш—измененный, замененный.

БАДАЛБАКАЛО дәјишилән, әвәз едилән—изменяемый, заменяемый.

БАДАЛБАКСУН дәјишилмәк, дәјишмәк, әвәз едилмәк—изменяться, переменяться, меняться, переводиться.

БАДАЛБАЛО дәјишән, әвәз едән — меняющий, заменяющий, меновщик.

БАДАЛБЕСТ1ЕСУН дәјишдиртмәк, әвәз етдирмәк—заставить (*просить*) переменить, сменить.

БАДАЛБЕСУН дәјишмәк, әвәз етмәк—заменить, переменить, менять, переводить.

БАДАЛО[1] (*-ух//-ор-ох*) биширән (*чөрәк, кәтә, јуха...*)—выпекающий (*хлеб, пирог, лаваш...*).

БАДАЛО[2] (*-ух//-ор-ох*) сују лазым олан тәрәфә јөнәлдән, су бөлән—отводящий воду в нужную сторону, распределитель воды.

БАДАЛО[3] (*-ух//-ор-ох*) малы ағыла салан, сүрән—загонщик скота.

БАЖА (*-ух//-ох*) бачанаг—свояк, муж свояченицы.

БАЗАР (*-м-ух//-хо*) базар—рынок, базар. □ **Базаркъан баки** базар олсун, алверин уғрулу олсун—желаю удачной купли-продажи (*тебе, вам*).

БАЗАРБАКСУН *перен.* јајылмаг—распространяться, растрачиваться.

БАЗАРБЕСТ1ЕСУН базарлыг елэтдирмәк, шеј-шүј алмаг үчүн бирини базара көндәрмәк—послать (*кого-л.*) на рынок за покупками; купить нужные продукты на базаре.

БАЗАРБСУН (*Н*) *см.* **Базарбесун.**

БАЗАРРУГЪ базарлыг—для рынка, рыночный. □ **Базарлугъ кальльм** базарлыг кәләм, базарда сатмаг үчүн ајрылмыш кәләм—капуста для продажи на рынке.

БАЗАРРУГЪБЕСУН 1) базарлыг етмәк, ев үчүн базардан шеј-шүј алмаг—делать покупки на рынке, купить нужные продукты на базаре.

БАЗАРСАКСУН *перен.* чығыр-бағыр салмаг, гышгырмаг, һәјасызлыг етмәк—устраивать скандал, шуметь, впасть в истерику, нахальничать.

БАЗАРУНГЪИ базар күнү, истираһәт күнү—воскресный день, выходной день.

БАЗАРУНГА базар јери, базара топлашмаг үчүн ајрыл-

мыш меjдан—площадь базара, рынка, место, где собирается базар.

БАЗУК1[1] (*В*) (*-ур*) дирсәк—локоть.

БАЗУК1[2] (*Н*) мәрз (*чәлтик зәмиләриндә*), базы—выступы, отделяющие грядки; возвышения между грядками.

БАЙГЪУШ *см.* **Гуъгеъл.**

БАЙДАН (*Н*) (*-хо*) бадjа, чәлләк—бадья, ушат.

БАЙЕС кирмәк—входить, войти.

БАЙИ (*Н*) (*-ух//-й-ох*) килас—черешня. □ **Мац1и байи** аҒ килас—белая черешня. **Маъйиън байи** гара килас—черная черешня. **Куьл байи** күл бәhли, чыр килас—дикая черешня.

БАЙИЛУГЪ киласлыг, килас баҒы, албалылыг—вишневый сад, черешневый сад; вишневая роща, черешневая роща.

БАЙИНКЪ (*Н*) *см.* **Беъиънкъ.**

БАЙИНКЪУНБАКСУН (*Н*) *см.* **Беъиънкъунбаксун.**

БАЙИНКЪБЕСУН (*Н*) *см.* **Беъиънкъбесун.**

БАЙИНКЪУН (*Н*) *см.* **Беъиънкъун.**

БАЙИС//ВАЙИС сәбәб, баис—причина, повод.

БАЙИСБАКСУН//ВАЙИСБАКСУН баис олмаг, сәбәб олмаг—быть (*стать*) причиной, причинять.

БАЙНАХОД (*-ур//-ух*) *бот.* килас аҒачы, албалы аҒачы—черешневое дерево, вишневое дерево.

БАЙСУН кирмәк, дахил олмаг—входить, войти, поступать. □ **К1ойа байесун** евә (*отаҒа*) кирмәк—войти в дом (*в комнату*). **Аьшлаь байесун** ишә кирмәк—поступить на работу. **Института байесун** института дахил олмаг—поступать в институт.

БАКИО 1) доҒулмуш, анадан олмуш—рожденный. □ **Нанахун бакио** анадан олмуш—рожденный; 2) олмуш—бывший. □ **К1ойа бакио евдә** олмуш—пребывавший дома.

БАКСУН олмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—быть, бывать; иметь, становиться, стать. □ **Нанахун баксун** анадан олмаг—родиться (*букв. быть из матери*). **Ч1аьлаьйе баксун** (*Н*) мешәдә олмаг—быть в лесу. **Инджинер баксун** мүhәндис олмаг—стать (становиться) инженером. **Адамар баксун** (*В*) адам олмаг—стать человеком. **Кожла-месла баксун**—евли-ешикли олмаг— иметь дом, семью (*букв. иметь дом-гнездо*). **Банеке тенебаке** бири вармыш, бири jохмуш—жил-был.

БАКЪЕСТ1ЕСУН (*В*), П1АКЪЕСТ1ЕСУН (*Н*) jерләшдирмәк, сыҒышдырмаг—вместить, поместить, разместить.

БАКЪСУН (*В*), П1АКЪСУН (*Н*) сыҒмаг, jерләшмәк; тутмаг—вместиться, поместиться.

БАХЪИ (*-ух//-й-ор-ох*) 1) сеjрәк—редкий, разреженный □ **Бахъи поп** сеjрәк сач—редкие волосы: 2) дуру, маjе—жидкий, водянистый, разбавленный. □ **Бахъи сийогъ** (*Н*) сыjыг—жидкая каша.

БАХЪИБАКСУН сеjрәлмәк, сеjрәкләшмәк—становиться редким, поредеть.

БАХЪИБЕСТ1ЕСУН сеjрәлтдирмәк—заставить (*просить*) делать редким, разрежать, поредеть.

БАХЪИБЕСУН 1) сеjрәлтмәк—разредить.

БАХЪИЛУГЪ 1) сеjрәклик—разреженность, редкость; 2) дурулуг—жидкость.

БАЛ едән, көрән—делающий, исполняющий.

БАЛАМАНД (*-ух//-хо*) *муз.* балабан—балабан (*небольшой духовой инструмент*).

БАЛАНКЪО(*Й*) (*-ух//-ур//-хо*) *бот.* бөjүрткән—ежевика

БАЛАНКЪО(*Й*)ИН бөjүрткән(ин)—ежевичный. □**Баланкъо(й)ин муьраббаь** бөjүрткән мүрәббәси—ежевичное варенье.

БАЛАНКЪО(Й)ЛУГЪ бөjүрткәнлик, бөjүрткән коллуҒу—ежевичник, ежевичные заросли.

БАЛГЪАМ бәлҒәм—мокрота.

БАЛЙГА кичик нишан (*оҒлан евинин гыз евинә апардыҒы илк hәдиjjә*)—маленькое обручение (*первый подарок, преподнесенный родителями жениха родителям невесты*).

БАЛКЪОНА (*В*) гаршылыглы олараг, гаршылыглы сурәтдә—взаимно, взаимный, обоюдно, обоюдный.

БАЛКЪОНААКЪСУН (*В*) борч алмаг, гаршылыглы jардым (*көмәк*) алмаг—брать в долг, получать взаимопомощь.

БАЛКЪОНАЛУГЪ (*В*) гаршылыглы олма, гаршылыглыг—взаимность.

БАЛКЪОНАТАСТ1УН (*В*) борч вермәк, гаршылыглы jардым (*көмәк*) етмәк—оказать помощь, одолжить.

БАЛОН (*-ух//хо*) балон, дар аҒызлы шүшә габ—баллон, узкогорлая стеклянная посуда.

БАНД (*-ур-ух*) бәрә, сал, су бәнди—паром, дамба, плотина.

БАНК1 (*-ур-ух*) банк (*кредит мүәссисәси*)—банк (*кредитное учреждение*). □ **Доьйлаьтин банк1** (*Н*) дөвләт банкы—государственный банк.

БАНК1А (*-ух//ох*) банка—банка.

БАНОКОТЕ ола билсин ки, еhтимал ки—возможно. *Банокоте нуегъаз* ола билсин кәлмәдим—возможно, не приду.

БАП1ЕСБЕСУН (*В*), П1АП1ЕСБЕСУН (*Н*) чатдырмаг, jетирмәк—доводить. *Ташери бап1есбесун* (*В*) апарыб чатдырмаг—довести до цели.

БАП1И (*В*), П1АП1И (*Н*) (*-ух//-й-ор-ох* 1) jетишмиш

дәјмиш—зрелый(ая), спелый(ая). □ **Бапlи ар** (*В*) дәјмиш армуд—спелая груша; 2) јеткин, камил—зрелый. □ **Бапlи гъар** (*В*) јеткин оғлан, кәнч, чаван—юноша, молодой человек. **Бапlи хинар** (*В*) јеткин гыз, кәнч гыз—девушка.

БАПСУН[1] (*В*), ПIАПIСУН[1] (*Н*) јетишмәк, чатмаг—дойти, поспеть. □ **Таци бапсун** (*В*) кедиб чатмаг—дойти до цели, доехать. **Ари бапсун** (*В*) кәлиб чатмаг—приходить, доехать до места.

БАПСУН[2] (*В*), ПIАПIСУН[2] (*Н*) 1) јетишмәк, дәјмәк—созревать, поспевать; 2) јеткин олмаг, јаша долмаг, бөјүмәк—вырасти, возмужать.

БАПУСН[3] төкмәк, сүзмәк—наливать, мыть, вливать отцедить. □ **Хе бапсун** су төкмәк—наливать воду. **Фи бапсун** 1) чахыр төкмәк, чахыр һазырламаг (*үзүмдән*)—отцедить вино, приготовить вино (*из винограда*); 2) чахыр сүзмәк (*стәкана, бадәјә*)—наливать вино (*в стакан, в рюмку*).

БАР (*В*), ПАЙ (*Н*) (*-ур-ух*) пај, һиссә—доля, часть, паек. □ **Бар джокlбесун** (*В*) пај ајырмаг (*чыхмаг*)—выделить долю. **Бар-барбесун** (*В*) пај-пај еләмәк, парчаламаг, һиссәләрә бөлмәк—разделить на части (на куски).

БАРБАРБАКСУН парчаланмаг, пај-пај олмаг, һиссәләрә бөлүнмәк—разделиться на куски, на части.

БАРБАКСУН (*В*), ПАЙБАКСУН (*Н*) пајланмаг, пајлашдырылмаг, һиссәләрә бөлүнмәк—раздаваться, распределяться, разделяться.

БАРБЕСУН (*В*), ПАЙБЕСУН (*Н*) пајламаг, һиссәләрә бөлмәк—распределять, разделить на части.

БАРИ төкүлмүш, сәпилмиш—валяющийся, вылитый, высыпанный.

БАРИН (*Н*) см. **Барун**.

БАРСУН төкүлмәк, сәпилмәк, сәпәләнмәк, дағылмаг—осыпаться, переливаться, рассыпаться, литься, выливаться.

БАРТА 1) гој(ун), ичазә вер(ин), бурах(ын)—пускай, пусти, разреши. *Барта арекъан* гој кәлсин, бурах кәлсин—пусть (пускай), идет. *Барта ви укlалокъан баки* гој сән дедијән олсун—пусть будет по-твоему (*так, как ты говоришь*). *Барта арцекъан* гој отурсун—пусть сядет; 2) гој(ун)—оставь(те), положи(те). □ *Барта мандекъан* гој галсын—пускай останется; оставьте. **Барта таки** гој, кет—оставь, уходи.

БАРТЕСУН 1) бурахмаг, ичазә вермәк; 2) гојмаг—пустить, разрешить, позволять; оставить.

БАРУ (*-й-ух*//*-й-ох*) дивар, бары—стена.

БАРИБЕСУН (*Н*) дивар чәкмәк—соорудить стену.

БАРУН дивар(ын)—стена, стенной. □ **Барун жlе** дивар дашы—камень для стены.

БАРУНЛАХОЛ (*В*) диварын үстүндә—над стеной.

БАРУНБУЛ (*-ур-ух*) дивар(ын) башы—верх стены.

БАРУННЕЦI (*В*) (*-ур-ух*) *зоол.* дивар бити—стенная вошь.

БАРУНЦIИРИКI (*Н*) *см.* **Барунецl.**

БАРХИ (*В*) көндәлән, үфги—поперечный, горизонтальный. □ **Бархийакъ** көндәлән јол—поперечная дорога.

БАРХИЛУГЪ (*В*) көндәләнлик, үфгилик—горизонтальность.

БАСАБАС басабас, басырыг—давка, толкотня, сутолока.

БАСАКЕСТIУН кечиртдирмәк, салдыртмаг, гојдуртмаг—заставить (*просить*) совать, засовывать.

БАСАКСУН кечирмәк, салмаг, гојмаг—совать, засовывать.

БАСДЕСУН *см.* **Бастlун.**

БАСКIСУН јатмаг, узанмаг—лечь, улечься.

БАСКIЕСТIЕСУН јатыздырмаг, узандырмаг—укладывать, уложить.

БАСТIУН 1) салмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—совать; в сочетании с именами составляет фразеологические единицы. □ **Ейех бастlун** јада салмаг—вспоминать. **Аьшлаь бастlун** ишә дүзәлтмәк—устроить на работу. **Азар бастlун** азара салмаг—причинить какую-нибудь болезнь. **Бех бастlун** баша салмаг, изаһ етмәк—объяснить, убеждать. **Йакъа бастlун** јола салмаг—проводить в путь. **Ечl бастlун** хырман салмаг—молотьба на гумне. **Хе бастlун** су бурахмаг (*бағ, тәрәвәзә*)—пустить воду (*в сад, в огород*); 2) јапмаг, биширмәк (*чөрәк, јуха, кәтә вә с.*)—выпекать, печь (*хлеб, пирог, лаваш и т. д.*). **Шlум бастlун** чөрәк јапмаг—печь хлеб.

БАТЕВКIЕСУН батырмаг, боғмаг (*суда*), гәрг етмәк: тәләф етмәк, мәһв етмәк, башыны јемәк—топить, потопить, погружать (*в воду*), утопить, губить, душить, задушить... *Иродеи бутукъса айлах фурукане батевкlесунун бахтlин шотlу* (*В*) Ирод истәјирди ки, ушағы ахтарыб тапсын вә ону мәһв етсин—Ирод хочет искать младенца, чтобы погубить его.

БАТЕНЕКIО олмаз—нельзя, недопустимо.

БАТКIАЛО батан, мәһв олан—утопающий, гибнущий.

БАТКIИО батмыш, мәһв олмуш—утонувший; исчезнувший.

БАТКСУН батмаг, гәрг олмаг (*суда*), боғулмаг, јоха чыхмаг—утопиться, погружаться (*в воду*), губить себя, пропасть, погибнуть. □ **Хена батксун** суја батмаг—погружаться в воду. **Очина батксун** палчыға батмаг—погружаться в грязь. ◇ **Пlийа батксун** гана батмаг, адам өлдүрмәк, ган төкмәк—убить человека, проливать кровь.

БАФТIА (*-ух*//*ох*) бафта—тесьма, тесёмка.

БАФТ1АЛУГЪ бафталыг, лентлик—для позумента, лента, тесьма.

БАФТ1ЕСУН дүшмәк, јыхылмаг—падать, попасть, упасть, провалиться. □ **Курну бафт1есун** гујуја дүшмәк—попасть (*провалиться*) в яму. **Агъалина бафт1есун** јағыша дүшмәк—попасть под дождь.

БАФТ1И дүшмүш—попавшийся, провалившийся.

БАФТ1И-Ч1ЕФТ1И дүнја көрмүш, тәчрүбәли, јеткин—бывалый, опытный.

БАХТ1АВАР бәхтәвәр, **хошбәхт**—счастливый(ая).

БАХТ1АВАРБАКСУН бәхтәвәр олмаг, хошбәхт олмаг, бәхтијар олмаг—быть (*становиться*) счастливым.

БАХТ1АВАРБЕСУН бәхтәвәр етмәк, хошбәхт еләмәк, сәадәтә јетирмәк—делать счастливым, радостным.

БАХТ1АВАРНУТ1 (*Н*) *см.* **Вахт1нут1.**

БАХТ1АВАРРУ бәхтәвәр, бәхтијар, хошбәхт—счастливый, счастливец.

БАХТАВАРРУБАКСУН бәхтәвәр олмаг—быть счастливым.

БАХТ1АВАРРУГЪ бәхтәвәрлик, хошбәхтлик, бәхтијарлыг—счастье.

БАХЧА (*-ух//-м-ух*) бағча, бағ, чичәкли—сквер, сад, цветник.

БАЧ1УК1 јанан, аловланмыш—горячий, зажженный.

БАЧ1УК1ЕСУН (*В*), БАЬЧ1УЬК1ЕСУН (*Н*) аловланмаг, јанмаг—запалиться, воспламеняться.

БАЧ1УК1ЕЦИ (*В*), БАЬЧ1УЬК1ЕЦИ (*Н*) аловланмыш, јанмыш—зажженный, подожженный.

БАЧ1УК1Т1АЛО (*В*), БАЬЧ1УЬК1Т1АЛО (*Н*) аловландыран, јандыран—зажигающий, поджигающий.

БАЧ1УК1Т1ЕСУН (*В*), БАЬЧ1УЬК1Т1ЕСУН (*Н*) аловландырмаг, јандырмаг—зажигать, сжигать, запалять.

БАЧ1УР бүкүлү, сарынмыш—завернутый, обернутый.

БАЧУРЕЦИ ((*В*), БАЬЧ1УЬРЕЦИ (*Н*) бүрүнмүш, бүкүлмүш, сарынмыш—завернутый, обернутый.

БАЧ1УРЕЦИО (*В*), БАЬЧ1УЬРЕЦИО (*Н*) бүрүнмүш, бүкүлмүш, бәләнмиш, сарынмыш—завернутый, обернутый, обмотанный.

БАЧ1УРПЕСУН (*В*), БАЬЧ1УЬРПЕСУН (*Н*) 1) бүрүмәк, бүкмәк, бәләмәк, сарымаг—завернуть, обернуть, закутать, заворачивать, обмотать; 2) бүрүнмәк, бәләнмәк, сарынмаг, бүкүлмәк—завернуться, обернуться, закутаться, обмотаться.

БАЧ́[1] јүз—сто.

БАЧ́[2] дәјирми назик даш—круглый тонкий камень.

БАЧ́-БАЧ́ јүз-јүз—по сто.

БАЧ́АН (*-ух//-хо*) арха, бел, дал, күрәк—спина.

□ **Бач́ан-бач́ана дугъсун** бел-белә вурмаг (*дајанмаг*), дал-дала вурмаг (*дајанмаг*)—защищать друг друга, покровительствовать друг другу. ◇ **Къарибач́ан** тәнбәл, ишдән гачан, авара—дармоед, лодырь, нетрудолюбивый. **Бач́ане чурпсун** далында (*архасында*) дурмаг, мүдафиә етмәк—стоять за спиной, защищать. ◇ **Бач́ан хохпсун** (*Н*) белини сындырмаг, биринә пислик етмәк—причинить тяжкое горе (*кому-н.*).

БАЧ́АЙНА (*Н*) *см.* **Бач1ана.**.

БАЧ́АНА (*В*), БАЧ́АЙНА (*Н*) (*-ух//-ох*) *зоол.* гарангуш—ласточка. □ **Бач́анунтул** (*В*) гарангуш баласы—птенец ласточки. **Бач́анун мец1** (*В*) гарангуш јувасы—ласточкино гнездо.

БАЧ́АНИН бел(ин), арха(нын), күрәј(ин)—спинной. □ **Бач́анын уъкъен** бел сүмүјү—позвоночник. **Бач́анин биъгъ** күрәјин ортасы—середина спины.

БАЧ́АНК1ОЦ1 (*-ух//-ур-ух*) донга, әјрибел—горбатый.

БАЧ́ЛУГЪ јүзлүк—сотый.

БАЧ́УКЪ овхунту, уфа—крошки.

БАЧ́УКЪЕСУН овхаламаг, овулуб төкүлмәк—крошиться, растираться.

БАЧУКЪП1ЕСУН овуб төкмәк, уфаламаг—крошить, растирать.

БАЧГЬАЗАР јүз мин—сто тысяч.

БАШ1А(Й) (*-ух//-й-ор-ох*) чүрүк—гнилой, испорченный.

БАШ1АБАКАЛ чүрүјән, ијләнән—гниющий, разлагающийся.

БАШ1АБАКСУН чүрүмәк—загнивать, гноиться, гниение.

БАШ1АЙ (*Н*) *см.* **Баш1а.**

БАШ1АЙБАКАЛ (*Н*) *см.* **Баш1абакал.**

БАШ1АИБАКСУН (*Н*) *см.* **Баш1абаксун.**

БАШ1АБАЛО чүрүдән, ијләндирән—доводящий до гниения, до порчи.

БАШ1АЙБАЛО (*Н*) *см.* **Баш1абало.**

БАШ1АБЕСУН чүрүтмәк, ијләтмәк—дать сгнить, сгнивать.

БАШ1АЙБЕСУН (*Н*) *см.* **Баш1абесун.**

БАШКЪАЛ оғру— вор.

БАШКЪЕСТIЕСУН оғурлатдырмаг, гачыртдырмаг—заставить (*просить*) красть, похищать, воровать.

БАШКЪЕСУН оғурланмаг, гачырылмаг — быть краденым, похищенным, ворованным.

БАШКЪЕЦИ оғурланмыш—краденый, ворованный, похищенный.

БАШКЪИ 1) оғурланмыш — краденый, *Башкъи ешI* оғурланмыш алма — краденое яблоко; 2) оғурлаjыб, оғурлаjараг—своровать, воруя. *Башкъи таштIун оғурлаjыб* апармаг—похитив, увести.

БАШКЪИО оғру, оғурлаjан—крадущий, ворующий, вор.

БАШКЪСУН оғурламаг, гачырмаг—красть воровать, похищать. *Ебк башкъсун* ат оғурламаг—красть лошадь. *Хинар башкъсун* гыз гачырмаг—похищать девушку.

БАШПIОРТI (*-ур*,/*-хо*) паспорт—паспорт.

БАЪВУЪКЪ (*Н*) *см.* **Бачукъ.**

БАЪВУЪКЪЕЪСУН (*Н*) *см.* **Бачукъесун.**

БАЪГЪАЪАБЕСТIЕСУН (*Н*), БОЪГЪАЪБЕСТIЕСУН (*В*) тапдырмаг—заставить (просить) найти.

БАЪГЪАЪЙЕСУН (*Н*), БАЪГЪАЪЕСУН (*В*) тапылмаг—найтись, быть найденным.

БАЪГЪАЪИЕЦИЙО (*Н*), БОЪГЪАЪЕЦИО (*В*), тапылмыш—найденный.

БАЪГЪАЪНАЪ (*Н*) *см.* **Баъгъеъна.**

БАЪГЪАЪПСУН (*Н*), БОЪГЪАЪБСУН (*В*) тапмаг (*мүхтəлиф мə'наларда*)—найти, находить (*в разных значениях*).

БАЪГЪАЪРГЪЕНА (*В*), БАЪГЪАЪРГЪИНА (*Н*) үч күн габаг—три дня назад.

БАЪГЪЕНА (*В*), БАЪГЪАЪНА (*Н*) сраға күн—позавчера.

БАГЪОЪЛОЙ (*Н*) *см.* **Боъгъалу.**

БОЪГЪОЪЛОЙБАКСУН (*Н*) *см.* **Боъгъаълобаксун.**

БАЪГЪОЪЛОЙБЕСУН (*Н*) *см.* **Боъгъаълабесун.**

БАЪГЪОЪЛОЙЛУГЪ (*Н*) *см.* **Боъгъаълолугъ.**

БАЪД! *межд.* киш (*өрдəjə*)—бад, кыш (*утку*).

БАЪД—БАЪД! *межд.* бад-бад (*өрдəjи чағыраркəн*)—бад-бад (*так подзывают утку*).

БАЪП һүрүш, һүрмə, ит сəси—лай (*собачий*), гавканье.

БАЪПКIАЛО һүрəн—лающий, гавкающий.

БАЪПЕСТIЕСУН һүрдүрмəк—заставить лаять, гавкать.

БАЪПСУН һүрмəк—лаять, гавкать.

БАЬБИР (*-ух*//*-хо*) *зоол.* бəбир—леопард.

БАЬЙ (*Н*) (*-ур-ух*) 1) бəj-бек—помещик; 2) евлəнəн оғлана тоj күнү верилəн фəхри ад—почетное название жениха в день свадьбы.

БАЬЙБАКСУН (*Н*) 1) бəj олмаг—быть беком, помещиком; 2) бəj олмаг, евлəнəркəн бəjлик палтары кеjмəк—надеть свадебную одежду в день свадьбы.

БАЬЙБСУН (*Н*) евлəнəн оғлана тоjлуг палтары кеjдирмəк, бəj елəмəк—нарядить жениха, одеть жениха в свадебную одежду.

БАЬЙЛУГЪ (*Н*) 1) бəjлик—бекство, поместье; 2) евлəнəн оғлан үчүн тикилəн, бəjлик (*палтар*)—свадебная одежда для жениха.

БАЬЙИЧI тəлəсик—быстро, поспешно, срочно.

БАЬЙИЧI-БАЬЙИЧI тəлəм-тəлəсик, тез-тез—второпях, наспех.

БАЬКI (*В*) *см.* **Баьй.**

БАЬКБАКСУН (*В*) *см.* **Баьйбаксун.**

БАЬКIБЕСУН (*В*) *см.* **Баьйбсун.**

БАЬКЛУГЪ (*В*) *см.* **Баьйлугъ.**

БАЬКУЬ *геогр.* Бакы, Бакы шəһəри — Баку, город Баку.

БАЬЛАЬ бəла, завал, бəдбəхтлик—беда, несчастье.

БАЬНД бəнд, дүjүн, сарғы—связка, завязка.

БАЬНДБАКСУН 1) бəнд олмаг, бағланмаг—привязываться, соединиться; 2) бəнд олмаг, бағланмаг (биринə)—привязываться к кому-н., быть зависимым от кого-н.; 3) *перен* ашиг олмаг, вурулмаг—влюбиться, плениться.

БАЬНДБАКИО бағланмыш, бəнд олмуш—привязанный, завязанный, зависимый.

БАЬНДБЕСУН 1) бəнд етмəк, дүjүнлəмəк, бағламаг—сцеплять. привязывать, соединить; 2) бəнд едиб сахламаг, өзүнə бағламаг, өзүндəн асылы етмəк—привязать кого-нибудь к себе, сделать зависимым.

БАЬНДАЬМ (*-ух*/*-хо*) бəндəм, дəрз бағламаг үчүн биткидəн дүзəлдилəн бурма ип—жгут из травы для связки снопов.

БАЬРАЬ (*-м-ух*) бəрə (*овда*)—засада (*на охоте*)

БАЬРАЬКАЬТI бəрəкəт—обилие, изобилие, плодородие.

БАЬРАЬКАЬТНУТI бəрəкəтсиз—скудный, недостаточный, не плодородный.

БАЬРАЬКАЬТСУЗ *см.* **БаьраькаьтнутI.**

БАЬРАЬКАЬТIТIУ бəрəкəтли—обильный, изобилующий благодатный.

БАЬСАЬБАЬС 1) бəһсəбəс, бəрабəр—равный, одинаковый; 2) бир-биринин ачығына—назло друг другу.

БАЬЧIУЬКI (*Н*) алышдырылмыш, jандырылмыш—зажженный, воспламененный.

БАЬЧIУЬКIЕЦИ (*Н*) *см.* **БачIукIеци.**

БАЬЧIУЬКIТIАЛО (*Н*) *см.* **БачIуктIало.**

БАЬЧIУКIТIЕСУН (*Н*) *см.* **БачIукIесун.**

БАЬЧ1УЬРЕСУН (*Н*) *см.* **Бач1уресун.**
БАЬЧ1УРЬЕЦИ (*Н*) *см.* **Бач1уреци**
БАЬЧ1УЬРЕЦИО (*Н*) **Бач1урецио.**
БАЬЧ1УЬРО (*Н*) *см.* **Бач1урецио.**
БАЬЧ1УЬРПЕСУН (*Н*) *см.* **Бач1урпесун.**

БЕГАЬ (*В*), БИЙАЬ (*Н*) ахшам, ахшам гаранлығы—вечер, сумерки. □ **Бийаьсиндаьри** (*Н*) ахшам чағы, ахшам үстү—к вечеру, в вечернее время. **Бииаьс-савах** (*Н*) ахшам-сәһәр—по вечерам и по утрам, вечером и утром. Беш гъина бийаьйаьнби (*Н*) күнүмүзү ахшам еләдик, күнүмүзү кечирдик—пробыли до вечера, дотянули до вечера.

БЕГАЬБАКСУН (*В*), БИЙАЬБАКСУН (*Н*) ахшам олмаг, гаш гаралмаг, ахшамламаг—вечереть, смеркаться.

БЕГАЬБЕСУН (*В*), БИЙАЬБСУН (*Н*) күнү баша вурмаг, ахшамламаг—проводить весь день, вечерять.

БЕГАЬЛУГЪ (*В*), БИЙАЬЛУГЪ (*Н*) ахшамын дүшмәси, гаш гаралма—наступление сумерек.

БЕГАЬМИШБЕСУН (*В*), БИЙАЬЙИНШСУН (*Н*) бәјәнмәк, тәгдир етмәк—одобрить, считать хорошим, достойным, выбрать по вкусу.

БЕГАЬМИШБАКСУН (*В*), БИЙАЬЙИНШАКСУН (*Н*) бәјәнилмәк, тәгдир олунмаг, хоша кәлмәк—одобряться, нравиться, быть одобренным.

БЕДАСИЛ (*-ур*//*-хо*) бәдәсил, әсил-нәчабәти пис олан (*адам*)—человек из непорядочной семьи, худородный.

БЕЗ мәним—мой (-я, -ое).

БЕЗИ *см.* **Без.**

БЕЗАЬР јорғун, инчик, безар—усталый, утомленный, измученный.

БЕЗАЬРБАКСУН безмәк, јорулмаг, усанмаг—утомляться.

БЕЗАЬРБЕСУН јормаг, усандырмаг, әлдән-ајагдан салмаг—утомлять, выбить из сил.

БЕЗАЬРРУГЪ јорғунлуг, безарлыг, инчиклик—усталость, утомленность.

БЕЙВАН, БЕЙВАНГА (*-ух*//*-хо*) чөл, бијабан, сәһра—пустыня, степь, безлюдное место.

БЕИИН *см.* **Маъ.**

БЕЙКОЬФ бикеф, инчик, инчидилмиш, күсдүрүлмүш—обиженный, забитый.

БЕЙКОЬФБАКСУН бикеф олмаг, инчик олмаг, күсүлү олмаг—быть обиженным, поссорившимся; обидеться, поссориться.

БЕЙКОЬФБЕСУН бикеф етмәк, өзүндән инчитмәк, күсдүрмәк—обижать.

БЕЙКОЬФЛУГЪ бикефлик, инчиклик, күсүлүлүк—обида, печаль, угрюмость.

БЕЙГЬАБУР абырсыз, һәјасыз, биабыр—бесстыдный, бессовестный, наглый.

БЕЙГЬАБУРБАКСУН биабыр олмаг, рүсвај олмаг—опозориться, осрамиться.

БЕЙГЬАБУРБЕСУН биабыр етмәк, рүсвај етмәк—опозорить, осрамить.

БЕЙГЬАБУРЧИЛУГЪ биабырчылыг, рүсвајчылыг—срам, позор, бесчестие.

БЕЙГЬАБУРЧИЛУГЪБЕСУН биабырчылыг етмәк, рүсвајчылыг етмәк—совершить бесчестие, позор.

БЕЙДЖАН (*В*) балдыз—сестра жены, свояченица.

БЕЛ башда—на конце, макушке, верхушке. □ **Т1ебел** о башда—на том конце. **К1ожин бел** евин башында—на верхней части (*на крыше*) дома. **Алун бел** јухары башда—на верхнем конце. **Окъин бел** ашағы башда—на нижнем конце. **Бел тараст1ун** 1) башында кәздирмәк—носить на голове; 2) башына чевирмәк—обернуть вокруг головы. □ **Бел-ц1ирик** баш(ын)а гәдәр, јухарыја гәдәр—до головы, до верху.

БЕЛЕ (*-ух*//*-и-ох*) мал-гара—скот, скотина. **Беленекъ** (*В*), **Белинйекъ** (*Н*) мал әти—говядина.

БЕЛЕБЕЪГЪАЛ (*-ух*//*-хо*) нахырчы, чобан—пастух, чобан.

БЕЛЕК1ОДЖ (*В*), БЕЛИНК1ОЖ (*Н*) (*-ур*//*-ур-ух*) мал төвләси—хлев, конюшня.

БЕЛИНК1ОЖ (*Н*) *см.* **Белек1одж.**

БЕНГИНА (*В*) азад, сәрбәст, мүстәгил—вольный, свободный, независимый.

БЕНГИНАБАКСУН (*В*) азад олмаг, сәрбәст олмаг, мүстәгил олмаг—быть (*становиться*) вольным, свободным, независимым.

БЕНГИНАБЕСТ1ЕСУН (*В*) азад етдирмәк—заставить (*просить*) освободить, отпустить на волю, отпустить на свободу.

БЕНГИНАБЕСУН (*В*) азад етмәк, сәрбәстлијә бурахмаг, азадлыға бурахмаг—освободить, отпустить на свобуду, на волю.

БЕНГИНАЛУГЪ (*В*) азадлыг, сәрбәстлик, мүстәгиллик—вольность, самостоятельность.

БЕР (*-ур-ух*) балыш, јастыг—подушка.

БЕРЕЧЪО (*Н*) (*-ур-ух*) балышүзү, јастыгүзү—наволочка.

БЕРРАЧЪО (*В*) **Беречъо.**

БЕРХСУН үјүтмәк (*дәјирманда*)—молоть (*на мельнице*).

БЕРХЕСТ1ЕСУН үјүтдүрмәк—заставить (*просить*) молоть, измолоть.

БЕРХЕСУН үјүдүлмәк—быть молотым.

БЕРХЕЦИ үјүдүлмүш—молотый.

БЕС едә, көрә—делать, исполнять. □ **Бестезбако** едә билмәрәм, көрә билмәрәм (*иши*)—исполнять не могу.

БЕСАЛО (*-ор*//*-хо*) 1) диләнчи—нищий, просящий подаяние; 2) гыз нишанлаjан—обручивший девушку; тот, который обручает невесту.

БЕСАЛЛУГЪ диләнчилик —нищенство, попрошайничество.

БЕСАЛЛУГЪБЕСУН диләнчилик етмәк—нищенствовать, попрошайничать.

БЕСБЕСУН өлдүрмәк—убивать, умерщвлять, убить.

БЕСБИО гатил, өлдүрән—убийца.

БЕСЕСТ1ЕСУН (*Н*), БЕЦЕЦСТ1УН (*В*) нишанландырмаг—заставить (*просить*) обручиться.

БЕСЕСУН (*Н*), БЕЦЕСУН (*В*) нишанланмаг, нишанлы олмаг—быть обрученным, нареченным.

БЕСЕЦИ (*Н*), БЕЦЕЦИ (*В*) (*-ор-ох*//*-ор*) нишанланмыш, нишан гојулмуш (*гыз, оғлан*)—обрученный, нареченный (*девушка, юноша*). □ **Бесесци гъар** (*Н*) нишанлы оғлан, нишанланмыш оғлан—обрученный юноша. **Бецеци хинар** (*В*) нишанлы гыз, нишанланмыш гыз—обрученная девушка.

БЕСУН етмәк—делать.

БЕССУН (*В*) истәмәк—просить; желать.

БЕСТ1ЕСУН етдирмәк—заставить (*просить*) делать.

БЕГЬ беһ—задаток.

БЕГЬАКЪСУН (*Н*) беһ алмаг—получить (*взять*) задаток.

БЕГЬТАСТ1УН (*Н*) беһ вермәк—дать задаток.

БЕХ[1] башда, баша — над головой, на голове, на голову.

БЕХ[2] (*В*) *см.* **Бегь.**

БЕХАКЪСУН (*В*) *см.* **Бегьакъсун.**

БЕХБАФТ1АЛО (*-ор*//*-хо*) анлаглы, баша дүшән, ганан—понятливый, толковый, сообразительный, догадливый.

БЕХБАФТ1ЕСУН анламаг, баша дүшмәк, ганмаг—понимать, соображать, разуметь, догадаться.

БЕХБАСАКСУН анлатмаг, баша салмаг, гандырмаг—дать понять, объяснять.

БЕХНУТ1БАФТ1АЛ анламаз, ганмаз, баша дүшмәјән—непонятливый, несообразительный, недогадливый.

БЕХТАДЕСУН (*В*) *см.* **Бегьтаст1ун.**

БЕЦЕСУН (*В*) *см.* **Бесесун.**

БЕЦЕСТ1УН (*В*) *см.* **Бесест1ун.**

БЕЦЕЦИ (*В*) *см.* **Бесеци.**

БЕШ бизим—наш, наша.

БЕШИ *см.* **Беш.**

БЕЪГЪ *мн. нет* күнәш—солнце. □ **Беъгълагъи** күнәшли күн—солнечный день. **Беъгъч1ейсун** күнәшин чыхмасы—восход солнца. **Беъгъбатксун** күнәшин батмасы, күн батмаг—заход солнца. **Беъгъбикъесун** күнүн тутулмасы—

затмение солнца. **Беъгъ ч1егъат1ан** күн чыханда, сәһәр тездән—на рассвете, рано утром. **Беъгъ баткат1ан** күн батанда, ахшам чағы—на закате, под вечер.

БЕЪГЪАЧЪО күнеj, күндүшән jер (*тәрәф*)—солнечное место (*сторона*).

БЕЪГЪБАТК1АЛ күнбатан, гәрб—закат, запад.

БЕЪГЪБАТК1СУН күнәшин батмасы—закат солнца, заход (солнца).

БЕЪГЪЕЪНА (*В*) *см.* **баъгъаъна.**

БЕЪГЪБИКЪЕСУН күнәшин тутулмасы — затмение солнца.

БЕЪГЪЛА (*Н*) күнәшли—солнечный(ая). **Беъгълагъи** күнәшли күн—солнечный день.

БЕЪГЪЛУ (*В*) *см.* **Беъгъла.**

БЕЪГЪЧ1ЕГЪАЛ күнчыхан, күндоған, шәрг—восток.

БЕЪДАЛА(КЪ) (*-ух*//*-хо*) *зоол.* гурбаға—лягушка.

БЕЪДУЛ (*-ух*// *-хо*) *с. х.* бел—заступ, лопата. □ **Беъдулун к1оч** белин дәстәји—черенок заступа. **Бедулун тийаь** бел тијәси—лемех лопаты. **Беъдулун уъмуъх** (*Н*) белин гулағы, ајаг гојмаг үчүн белдә дүзәлдилән jер—ушко лопаты для опоры ноги.

БЕЪК (*ур-ух*) 1) иjнә—игла, иголка; 2) *мед.* иjнә—укол.

БЕЪКДУГЪСУН иjнә вурмаг—сделать укол.

БЕЪИНГЪ (*-ур*//*-хо*) базар күнү, истираһәт күнү—воскресный день, воскресенье.

БЕЪИЪНКЪ (*В*), БАЙИНКЪ (*Н*) (*-ур*//*-хо*) гаранлыг, зүлмәт—темнота; темный, мрачный.

БЕЪИНКЪУН (*В*), БАЙИНКЪУН (*Н*) гаранлыг, торан, зүлмәт—темнота, сумрак, мрак. □ **Байинкъун отагъ** (*Н*) гаранлыг отаг—темная комната. **Байинкъун бист1ун** (*Н*) гаранлыг дүшмәк—темнеть; потемнеть. **Беъинкъунах арцсун** (*В*) гаранлыгда отурмаг, ишыг олмаjан jердә отурмаг—сидеть в темноте.

БЕЪИНКЪБАКСУН (*В*), БАЙИНКЪБАКСУН (*Н*) гаранлыглашмаг, гаранлыг дүшмәк, ахшамламаг, гаш гаралмаг—темнеть, вечереть, наступление вечера.

БЕЪИНКЪБЕСУН (*В*), БАЙИНКЪБЕСУН (*Н*) 1) гаранлыглашдырмаг—потемнить, затемнить; 2) күнү баша вурмаг—проводить день, праздновать до вечера.

БЕЪИНКЪЛУГЪ (*В*), БАЙИНКЪЛУГЪ (*Н*) гаранлыг, торанлыг, зүлмәтлик—темнота, тьма, мрак, сумрак.

БЕЪИЪНШ1 (*-ур*//*-хо*) кешиш—поп, священник.

БЕЪХ (*ур -ух*) шиш—опухоль, отек.

БЕЪХ-БЕЪХЕЪСУН бүсбүтүн шишмәк—опухать (*отекать*).

БЕЪХ-БЕЪХЕЪЦИ бүсбүтүн шишмиш—полностью опухший.

БЕЪХЕЪВКСУН 1) шиширтмәк (*мүәјјән бир шеји*) — вздуть, заставить опухать (*что-то*); 2) артырмаг, бөјүтмәк, шиширтмәк, мүбалиғә етмәк—раздувать, преувеличить, преувеличивать; 3) дәрдини, гәм-гүссәсини артырыб шиширтмәк—увеличить, прибавить горе, страдание кому-н.

БЕЪХЕЪЦИ *см.* **Беъхиъ.**

БЕЪХИЪ шишмиш—опухший, отекший.

БЕЪХСУН шишмәк—набухать, отекать. ◇ Күсмәк, инчимәк, шишмәк—надуться, обидеться. *Без аьйитахун беъхеъне* сөзүм кејфинә дәјиб—обиделся на меня.

БЕЪХУН *см.* **Беъх.**

БЕЪШ1 1) габагда, гаршыда, ирәлидә—впереди, вперед. *Без беъш1* мәним габағымда—передо мной. *Беъш1 тагъало Алексане* габагда (*ирәлидә*) кедән Искәндәрдир—впереди (*идущий*) Александр; 2) кәләчәкдә—в будущем. *Беъш1 гъаьлаь хъо усенебу* габагда (*гаршыда*) һәлә беш ил вар—впереди (*перед нами*) еще пять лет; 3) кечмишдә—в прошлом. *Беъш1ахун беш айизе к1алк1ал малей* (*Н*) кечмишдә бизим кәнддән охујан аз иди—в прошлом в нашем селении учившихся было мало. □ **Беъш1ахо** (*В*), **Беъш1ахун** (*Н*) әввәлләр, габаглар—раньше, прежде. **Беш1унк1ена** әввәлки кими, габагларда олдуғу кими—по-прежнему, по-старому. **Беъш1уно** габагдакы, ирәлидәки—передний, авангард.

БЕЪШ1-БЕЪШ1 әвәлләр, әввәл-әввәл—прежде, первое время, вначале.

БЕЪШ1БАЙСУН габаға кечмәк, ирәлидә кетмәк, биринчи олмаг—быть первым, идти впереди, проходить вперед.

БЕЪШ1БАФСТ1УН *см.* **Беъшбайсун.**

БЕЪШ1УН габагкы, габагдакы, әвввәлки—прошлый, начальный, передний.

БЕЪШ1Ч1ЕСУН гаршыламаг, габағына чыхмаг—встретить, выходить навстречу.

БИ едилмиш, көрүлмүш—сделанный, исполненный. □ **Биаьш** едилмиш (көрүлмүш) иш—сделанная(ее), исполненная работа, дело.

БИА ахшамүстү—закат, вечер; сумерки.

БИАМУН 1) өләндән габаг, сағлығында—до смерти, при жизни; 2) өләнәдәк—до смерти. □ *Биамун вахун бузу* өләнәдәк сәнинлә варам, сәнинлә һәмфикирәм, сәнинләјәм—до смерти я с тобой.

БИАС (*В*), БИЙАЬС (*Н*) ахшам—вечер. □ **Биас хеир** ахшамын(ыз) хејир—добрый вечер.

БИАСУН (*В*), БИЙАЬСИН (*Н*) ахшам, ахшам чағы—вечер, вечером.

БИАСЧЪО (*В*), БИЙАЬСЧЪО (*Н*) күнортадан сонра, саат 4—5 радәләриндә—к вечеру, между 4—5 часами вечера.

БИБИ (*Н*) *см.* **Бин.**

БИГЪ (*В*) *см.* **Быгъ.**

БИГЪЛУ (*В*) *см.* **Быгъла.**

БИГЪНУТ1 (*В*) *см.* **Быгънут1.**

БИЖ1! *межд.* биж! (*даналары говаркән*)—биж! (*так гонят телят*).

БИЗ (*-ур-ух*) биз—шило.

БИЗ-БИЗ биз-биз—дыбом, торчком.

БИЗ-БИЗБАКСУН биз-биз олмаг—стоять дыбом. *Без попурух биз-бизе баки* түкләрим биз-биз олду—у меня волосы встали дыбом.

БИЗДЕСУН 1) итиләмәк, сивриләшдирмәк—заострить, оттачивать; 2) *перен.* бизләмәк, тәләсдирмәк—понукать, торопить.

БИЕСУН өлмәк—умереть.

БИЙАЬ *см.* **Бегаь.**

БИЙАЬБАКСУН (*Н*) *см.* **Бегаьбаксун.**

БИЙАЬБЕСУН *см.* **Бегаьбсун.**

БИЙАЬЛУГЪ (*Н*) *см.* **Бегаьлугъ.**

БИЙАЬЙИНШАКСУН (*Н*) *см.* **Бегаьмишбаксун.**

БИЙАЬЙИНШСУН (*Н*) *см.* **Бегаьмишбсун.**

БИЙАЬС (*Н*) *см.* **Биас.**

БИЙАЬСИН (*Н*) *см.* **Биасун.**

БИЙАЬС-САВАХ ахшам-сәһәр—по вечерам и по утрам, вечером и утром.

БАЙАЬСИНДАЬРИ (*Н*) ахшам үстү, ахшам чағы—к вечеру, в вечернее время.

БИЙАЬЧЪО (*Н*) *см.* **Биасчъо.**

БИЙИНКЪАЧ1 (*Н*) *см.* **Биункъач.**

БИКЪЕСУН 1) тутулмаг—быть захваченным, задержанным; 2) тутулмаг, дустаг едилмәк—быть пойманным, арестованным, схваченным; 3) тутулмаг, кирајә едилмәк (*јерин, евин, мәнзилин*)—арендование дома, квартиры, комнаты; 4) тикилмәк (*евин, бинанын*)—строение (*дома, здания*).

БИКЪЕСТ1ЕСУН 1) тутдурмаг — заставить (*просить*) задержать, арестовывать; 2) тутдурмаг, дустаг етдирмәк—заставить (*просить*) поймать, арестовать; 3) тутдурмаг, тикдирмәк (*јер, ев, мәнзил*)—снимать, нанимать (*квартиру, комнату*); 4) тикмәк (ев)—строить (*дом*).

БИКЪЕЦИО 1) тутулмуш—задержанный, захваченный; 2) тутулмуш, дустаг едилмиш—пойманный, выловленный, арестованный; 3) тутулмуш (*јер, ев, мәнзил*)—занятое (*место*), арендованная (*квартира, комната*); 4) тикилмиш (*бина*)—построенный (*дом*).

БИКЪСУН 1) тутмаг, јапышмаг — держать, хватать.

□ **Аьйлин кула бикъсун** ушағын әлиндән тутмаг—держать ребенка за руку. □ *П1аъ кийин бикъсун* ики әлли јапышмаг—хватать обеими руками; 2) тутмаг, дустаг етмәк—поймать; ловить; задержать, арестовать. □ **Къуш бикъсун** гуш тутмаг, гуш овламаг—поймать птицу, охотиться на птицу; **Чаьли бикъсун** балыг тутмаг, балыг овламаг—ловить рыбу; 3) тутмаг, тикмәк (*јер, ев, мәнзил*)—занимать (*место*), снимать, нанимать (*квартиру*); 4) тикмәк (бина)—строить (*дом*). □ **К1одж бикъсун** 1) ев тикмәк—строить дом; 2) ев, мәнзил кирајә етмәк—нанимать квартиру. **Га бикъсун**; 3) јер тутмаг—занимать место; 4) јарашмаг, тутмаг—подходить, идти. *Ке даьркинен ва битенекъса* бу дон сәнә јарашмыр (*сәни тутмур*)—это платье тебе не идет (*не подходит*).

БИЛБИЛ (*В*) *см.* **Буьлбуьл.**

БИН (*-ур-ух*) кәлин—невеста. *Бин ташт1ун* кәлин апармаг—отвести невесту в дом жениха. *Бин ечсун* кәлин кәтирмәк—приводить невесту. *Биней баба-нана* кәлинин атаанасы—родители невесты.

БИНАЬ (*-м-ух*) 1) бина, өзүл, биноврә, тәмәл—фундамент, основание; 2) ев, бина, мәнзил, јер—здание, строение, помещение; 3) гарачы көчү, гарачы бинәси—цыганский табор.

БИНАЬБЕСУН бина етмәк, бүнөврәсини гојмаг—заложить фундамент, основание.

БИНБАКСУН кәлин олмаг—стать невестой, снохой.

БИНБЕСУН кәлинлик палтары кејдирмәк (*тој күнү*)—одеть невесту в подвенечное платье (*в день свадьбы*).

БИНИК1 (*-ух*//*-хо*) кукла, кәлинчик (*ојунчаг*)—кукла.

БИНЛУГЪ кәлинлик—для невесты. □ **Бинлугъ палтар** кәлинлик палтар—одежда для невесты.

БИП1 дөрд—четыре. □ **Бип1 турра** дөрд ајаглы—четвероногий. **Бип1 усен(лугъ)** дөрдил(лик)—четыре года, четырехгод(ичный). **Бип1 хаш(лугъ)** дөрдај(лыг)—четыре месяца, четырехмеся(чный). **Бип1 шамат1(лугъ)** дөрдһәфтә(лик)—четыре недели, четырехнедель(ный). **Бип 1 гъилугъ** дөрд күнлүк—четырехдневный.

БИП1АЛИН дөрд(ү), дөрдлүкдә—четыре, вчетвером.

БИП1БА́Ч дөрд јүз—четыреста.

БИП1-БИП1 дөрд-дөрд—по четыре.

БИП1ЕЦ1Ц1Е он дөрд—четырнадцать.

БИП1ИНХЪИЪ дөрд јарым—четыре с половиной.

БИП1КАЬРАЬН дөрд дәфә, дөрд кәрә—четыре раза. □ **Бип1каьраьн бип1** дөрд дәфә дөрд—четыре раза четыре.

БИП1КЪО (*В*) сәксән—восемьдесят (*букв. дөрд ијирми—четыре двадцать*).

БИП1КЪОБИП1 (*В*) сәксән дөрд—восемьдесят четыре (*букв. дөрд ијирми вә дөрд—четыре двадцать и четыре*).

БИП1КЪОБИП1ЕЦ1Ц1Е (*В*) доxсан дөрд—девяносто четыре (*букв. дөрд ијирми вә он дөрд—четыре двадцать и четырнадцать*).

БИП1КЪОВИЦ1 (*В*) доxсан—девяносто (*букв. дөрд ијирми вә он—четыре двадцать и десять*).

БИПКЪОВИЦ1ГЪАЗАР (*В*) доxсан мин—девяносто тысяч (*букв. дөрд ијирми вә он мин—четыре двадцать и десять тысяч*).

БИП1КЪОВУЪГЪ (*В*) сәксән једди—восемьдесят семь (*букв. дөрд ијирми вә једди—четыре двадцать и семь*).

БИП1КЪОВУЪГЪЕЦ1Ц1Е (*В*) доxсан једди— девяносто семь (*букв. дөрд ијирми вә он једди—четыре двадцать и семнадцать*).

БИП1КЪОВУЙ (*В*) сәксән доггуз—восемьдесят девять (*букв. дөрд ијирми вә доггуз—четыре двадцать и девять*).

БИП1КЪОВУЙЕЦ1Ц1Е (*В*) доxсан доггуз—девяносто девять (*букв. дөрд ијирми вә он доггуз—четыре двадцать и девятнадцать*).

БИП1КЪОМУГЪ (*В*) сәксән сәккиз—восемьдесят в семь (*букв. дөрд ијирми вә сәккиз—четыре двадцать восемь*).

БИП1КЪОМУГЪЕЦ1Ц1Е (*В*) доxсан сәккиз—девяносто восемь (*букв. дөрд ијирми вә он сәккиз—четыре двадцать и восемнадцать*).

БИП1КЪОП1АЪ (*В*) сәксән ики—восемьдесят два (*букв. дөрд ијирми вә ики—четыре двадцать и два*).

БИП1КЪОП1АЦ1Ц1Е (*В*) доxсан ики—девяносто два (*букв. дөрд ијирми вә он ики—четыре двадцать и двенадцать*).

БИП1КЪОХЪО (*В*) сәксән беш—восемьдесят пять (*букв. дөрд ијирми вә беш—четыре двадцать и пять*).

БИП1КЪОХЪОЦ1Ц1Е (*В*) доxсан беш—девяносто пять (*букв. дөрд ијирми вә он беш—четыре двадцать и пятнадцать*).

БИП1КЪОСА (*В*) сәксән бир—восемьдесят один (*букв. дөрд ијирми вә бир—четыре двадцать и один*).

БИП1КЪОСАЦ1Ц1Е (*В*) доxсан бир—девяносто один (*букв. дөрд ијирми вә он бир—четыре двадцать и одиннадцать*).

БИП1КЪОУЪХЪ (*В*) сәксән алты—восемьдесят шесть (*букв. дөрд ијирми вә алты—четыре двадцать и шесть*).

БИП1КЪОУЪХЪЕЦ1Ц1Е (*В*) доxсан алты—девяносто шесть (*букв. дөрд ијирми вә он алты—четыре двадцать и шестнадцать*).

БИП1КЪОХИБ (*В*) сәксән үч—восемьдесят три (*букв. дөрд ијирми вә үч—четыре двадцать и три*).

БИПIКЪОХИБЕЦIЦIЕ (*В*) дохсан үч—девяносто три (*букв. дөрд ијирми вә он үч—четыре двадцать и тринадцать*).

БИПIКЪОГЬАЗАР (*В*) сәксән мин—восемьдесят тысяч (*букв. дөрд ијирми мин—четыре двадцать тысяч*).

БИПIЛУГЪ дөрдлүк—четверка.

БИПIГЬАЗАР дөрд мин—четыре тысячи.

БИПIЧЪО дөрд тәрәф, һәр јан—кругом, вокруг, на все четыре стороны.

БИПIШАМАТI *мн. нет* чәршәнбә—среда.

БИРДАЬН (*Н*), БУЬРДАЬН (*В*) бирдән, гәфилдән, көзләнилмәдән—вдруг, неожиданно, внезапно, нечаянно.

БИРДАЬНБИР (*Н*), БУЬРДАЬНБИР (*В*) *см.* **Бирдаьн.**

БИРИНДЗ (*-ух*//*-хо*) дүјү, чәлтик—рис, чалтык (*неочищенный от шелухи рис*). □ **Мацlи бириндз** габығы ағ олан чәлтик—чалтык с белой шелухой. **Чlочlа бириндз**—чиләнбәри, габығы гырмызы чәлтик—чалтык с красной шелухой.

БИСИ (*-ух*//*-ор-хо*) 1) гәдим, әски, көһнә, кечмиш—старый, архаичный, древний, ветхий, прошлый. □ **Биси доьйуьр** (*Н*) кечмиш заман, көһнә дөвр—старые времена. **Биси адамар** (*В*) көһнә адам, гоча адам—старый человек, пожилой человек. **Биси кlож** (*Н*) көһнә ев—старый дом; 2) көһнә, әски парчасы, кејилмиш (*палтар*), ишләдилмиш (*аләт*)—старый, ветхий, подержанный, изношенный.

БИСИБАКИ көһнәлмиш, кејилмиш—устаревший, устарелый, изношенный.

БИСИБАКСУН көһнәлмәк, кејилмәк—быть старым негодным, ветхим.

БИСИБЕСТIЕСУН көһнәлтмәк—заставить (*просить*) стареть, износить.

БИСИБЕСУН көһнәлтмәк—износить.

БИСИ-МИСИ көһнә-мөһнә—старьё, хлам, дрянь.

БИСИЛУГЪ көһнәлик—старость, ветхость, негодность.

БИСТIУН // БИТIСУН[1] јыхылмаг, дүшмәк—упасть, падать. □ **Ходахун бистlун** (*Н*) ағачдан јыхылмаг—упасть с дерева, падать (чему-н.). **Пийехун бистlун** көздән дүшмәк, е'тибарыны итирмәк—потерять чье-л. уважение, любовь, пасть в чьих-то глазах. **Пул бисгlун** көзү дүшмәк, севмәк—любить, симпатизировать. *Без пул тlе хинаране бите* мәним көзүм о гыза дүшүб, мән о гызы севирәм (*бәјәнирәм*)—я люблю ту девушку; та девушка мне нравится. ◇ **Кийехун-турехун бистlун** (*Н*) әлдән-ајагдан дүшмәк, һәддиндән чох гочалмаг—стареть слишком, обессилеть. **Тур бистlун** ајағы дүшмәк, ајағы јүнкүл олмаг, хејирли олмаг—приносить своей „легкой" ногой счастье, иметь „легкую" ногу.

БИСТIУН // БИТIСУН[2] әкмәк, сәпмәк—сажать, сеять. □ **Ход битlсун** ағач әкмәк—сажать дерево. **Къардали битlсун** гарғыдалы әкмәк—сажать кукурузу. **Арум битlсун** буғда сәпмәк (*әкмәк*)—сеять пшеницу.

БИТIУН (*-ух*//*-хо*) 1) әкин, сәпин—сев, посев; 2) әкилмиш саһә, тарла, зәми—засеянное поле.

БИТIЕЦИ әкилмиш, сәпилмиш—засеянный, посаженный.

БИФАР лә'нәт, нифрин, гарғыш—проклятье, анафема.

БИФАРПЕСУН лә'нәтләнмәк, гарғымаг—проклинать, предавать проклятию.

БИХАДЖУГЪ (*В*) *мн. нет. рел.* аллаһ, танры—бог, всевышний.

БИХАДЖУХНУТI (*В*) аллаһсыз, атеист—безбожник, атеист.

БИХЕСТIЕСУН понуд. от **Бихсун.**

БИХЕСУН доғулмаг, анадан олмаг—родиться, быть рожденным.

БИХЕЦИ доғулмуш, анадан олмуш, балаланмыш—рожденный.

БИХОГЪОЙ (*В*) аллаһ(ын), танры(нын)—божий, божеский. □ **Бихогъой цlиал** аллаһын адына, аллаһ хатиринә—ради бога, во имя бога. **Бихогъох кlалпесун** аллаһы чағырмаг, аллаһа дуа етмәк—призывать бога, молиться богу. **Бихогъохо къиъбал** аллаһдан горхан—богобоязненный. **Бихогъой йакъ** аллаһ јолу, дүзкүнлүк, дүз, доғру јол—божий путь, правильный путь.

БИХОГЪОКУШТИКI (*В*) *мн. нет* көј гуршағы (*һәрф аллаһын кәмәри*)—радуга (*букв. пояс бога*).

БИХСУН доғмаг, балаламаг—родить, рожать, выводить детенышей (*птенцов, цыплят*).

БИЧI (*-ур-ух*) 1) бич, гејри-гануни доғулан (*ушаг*)—незаконнорожденный (*ребенок*); 2) һијләкәр, кәләкбаз, фәндгир, бич—хитрый, пройдоха. □ **Бичlбихсун** бич доғмаг евләнмәдән, әрә кетмәдән ушаг доғмаг—родить незаконно, без брака.

БИЧIИ *мн. нет* 1) кал, дәјмәмиш, јетишмәмиш—неспелый, незрелый. □ **Бичlи ар** дәјмәмиш (*кал*) армуд—неспелая груша; 2) бишмәмиш, чиј—несваренный, сырой.

БИЧIИ ЙЕКЪ (*Н*) чиј (*бишмәмиш*) әт—*сырое* (*несваренное*) мясо.

БИЧIИЛУГЪ 1) каллыг—неспелость; 2) чијлик—несваренность.

БИЧIЛУГЪ бичлик, һијләкәрлик—хитрость.

БИЧIЛУГЪБЕСУН бичлик етмәк, һијләкәрлик етмәк—делать хитрости, обмануть.

БИШИ (*-ух*//*-ор-ох*) биши, ширин чөрәк—пирог.

БИЪ (*В*) БИЪГЪИЪ // БИЪГЬИЪ // БЫЪГЪЫЪ (*Н*) (*-ор*// *-ор-ох*) ағыр (*мүхтәлиф мә'наларда*) әзијјәт, чәтин—тяжелый (*в разных значениях*), трудный, увесистый. □ **Биъ хел**

ағыр јүк—тяжелый, увесистый груз. **Биъ аш** (*В*) ағыр, чәтин, әзијјәтли (*иш*)—трудная, тяжелая (*работа*). **Биъгъиъ ейсун** (*Н*) 1) ағыр кәлмәк (*чәкидә*)—весить больше; 2) тә'сир еләмәк—сильно повлиять. *Шот1ай аьйит за биъгъиъне гьари* онун сөзү мәнә ағыр кәлди—его слова подействовали на меня. **Биъ бин** (*В*) һамилә гадын (*һәрф. ајағы ағыр кәлин, јүклү кәлин*)—беременная женщина (*букв. увесистая, невестка с грузом*). **Биъгъиъ ибаксун** ағыр ешитмәк (*гулағы*)—туго слышать, быть на ухо туговатым.

БИЪБАКСУН (*В*), БИЪГЬИЪБАКСУН // БИЪГЪИБАКСУН //БЫЪГЪЫЪБАКСУН (*Н*) ағыр олмаг, ағыр кәлмәк (*чәкидә*)—быть тяжелым, увесистым.

БИЪБЕСТ1ЕСУН (*В*), БИЪГЪИЪБЕСТУЕСУН//БИЪГЬИЪБЕСТ1ЕСУН//БЫЪГЪЫЪБЕСТ1ЕСУН (*Н*) ағыр етдирмәк (*чәкидә*), ағырлашдырмаг—просить (*заставить*) делать тяжелым, увесистым, **быъгъыъбесун** (*Н*) ағыр еләмәк (*чәкидә*) —делать тяжелым, увесистым.

БИЪБИЪ//БЫЪБЫЪ (*Н*) (*-ух//-й-ох*) көрпү—мост. □ **Биъбиъ лахсун** 1) көрпү салмаг—построить мост; 2) көрпү гојмаг, бир адама һәјатда дүзкүн јол көстәрмәк, истигамәтләндирмәк, көмәк етмәк—указать кому-нибудь правильный путь, направить его (ее) на правильный путь, помочь ему (ей) морально и материально. □ **Силсилк1ала биъбиъ** асма көрпү—висячий мост.

БИЪБИЪНУТ1 көрпүсүз—без моста.

БИЪБИЪСУЗ *см.* **биъбиънут1.**

БИЪГЪ // БЫЪГЪ (*Н*) (*-ур-ух*) 1) орта, орталыг—середина, средина. □ **Шуьне биъгъ** кечә јары (*һәрф. кечәнин ортасы*)—полночь (*букв. середина ночи*). **Гъинебигъ** күнорта—полдень. **К1ожин биъгъ** евин (*отағын*) ортасы—середина комнаты; 2) мәркәз—центр. □ **Аизин биъгъ** кәндин мәркәзи (*ортасы*)—центр селения. **Биъгъеълц1ирик1** ортаја гәдәр, мәркәзәдәк—до середины, до центра.

БИЪГЪИЪ (*Н*) *см.* **Биъ.**

БИЪГЪИЪБАКСУН (*Н*) *см.* **Биъбаксун.**

БИЪГЪИЪБЕСУН (*Н*) *см.* **Биъбесун.**

БИЪГЪИЪБЕСТ1ЕСУН (*Н*) *см.* **Биъбест1есун.**

БИЪГЪИЪЛУГЪ (*Н*) *см.* **Биълугъ.**

БИЪГЪИЪН орта, ортанчыл—средний. □ **Биъгъиън вичи** ортанчыл гардаш—средний брат.

БИЪГЪУН // БЫЪГЪЫЪН (*Н*) орта, орталыг—серединный, средний. □ **Биъгъун отагъ** орта отаг, орталыгдакы отаг—средняя комната, комната, которая находится в середине. **Биъгъиън гъар** ортанчыл оғлан—средний мальчик; мәркәзи—центральный(ая). □ **Биъгъун куьчаь** мәркәзи күчә—центральная улица.

БИЪГЪУНДЖИ // БЫЪГЪЫНДЖИ (*Н*) ортанчыл—средний.

БИЪЛУГЪ (*В*), БИЪГЬИЪЛУГЪ // БИЪГЪИЪЛУГЪ // БЫЪГЪЫЪЛУГЪ (*Н*) ағырлыг, чәтинлик—тяжесть, трудность.

БИЪГЪИЪ (*Н*) *см.* **Биъ.**

БИЪГЪИЪБАКСУН (*Н*) *см.* **Биъбаксун.**

БИЪГЪИЪБЕСТ1ЕСУН (*Н*) *см.* **Биъбест1есун.**

БИЪГЪИЪБСУН *см.* **Биъбсун.**

БИЪГЪИЪЛУГЪ (*Н*) *см.* **Биълугъ.**

БЫГЪ (*Н*), БИГЪ (*В*) (*-ур-ух*) бығ—усы.

БЫГЪЛА (*Н*), БИГЪЛУ (*В*) (*-ор-ох//-ор*) бығлы—усатый.

БЫГЪНУТ1 (*Н*), БИГЪНУТ1 (*В*) (*-ор-ох // -ор*) быгсыз—безусый.

БЫЪБЫЪ (*Н*) *см.* **Биъбиъ.**

БЫЪГЪ (*Н*) *см.* **Биъгъ.**

БЫЪГЪЫЪБАКСУН (*Н*) *см.* **Биъбаксун.**

БЫЪГЪЫЪН (*Н*) *см.* **Биъгъун.**

БЫЪГЪЫЪНДЖИ (*Н*) *см.* **Биъгъунджи.**

БЫЪГЬЫЪ (*Н*) *см.* **Биъ.**

БЫЪГЬЫЪБЕСТ1ЕСУН (*Н*) *см.* **Биъбест1есун.**

БЫЪГЬЫЪБЕСУН (*Н*) *см.* **Биъбесун.**

БЫЪГЬЫЪЛУГЪ (*Н см*). **Биълугъ.**

БОБОЧЪАЛ (*В*), БОГЪОЧАЛ (*Н*) (*-ух //-хо*) үзүк—кольцо, перстень. □ **къызылун бобочъал** (*В*) гызыл үзүк—золотое кольцо. **Пулла богъочал** (*Н*) гашлы үзүк—перстень.

БОГЪОЧАЛ (*Н*) *см.* **Бобочъал.**

БОЖК1А (*В*), П1ОЖК1А (*Н*) (*-ух//-ох*) чәлләк, бочка—бочка.

БОЗ (*-ур-ух*) боз—серый.

БОЙ (*-ур-ух*) бој, бој-бухун, гамәт—рост.

БОК1И (*-ор // -ор-хо*) 1) јанмыш, од тутмуш—горелый, 2) чохлу әзаб-әзијјәтләрә, фәлакәтә, мүсибәтә дүчар олмуш (*адам*)—человек, перенесший много горя, мук, страданий, бедствий. *Боки-чамеци адамар* јаныб-јахылмыш, дәрд-гәм әлиндән, тагәтдән дүшмүш адам—много страдавший человек, изнуренный.

БОК1И-БАРСТ1УН јаныб-јахылмаг—испытать нравственное страдание.

БОК1И-ЧЪАМЕЦИ јаныб-јахылмыш, јаныб үтүлмүш—сгоревший.

БОК1И-ЧЪАМЕСУН јаныб үтүлмәк—сгореть, опалиться.

БОК1ОСБЕСТ1ЕСУН јандыртмаг, од вурдурмаг—заставить (просить) поджечь, зажечь, предать огню.

БОК!ОСБЕСУН 1) јандырмаг, од вурмаг — поджечь, зажечь, предать огню; 2) јандырмаг, дәрдә-гәмә дүчар етмәк (*бирини*); ачыг вермәк (*биринә*)—причинить горе, страдание, бедствие (*кому-н.*), огорчать, вызывать зависть (*у кого-н.*).

БОК1ОСП1И, БОК1ОСП1И-Ц1ИПСУН јандырмаг-јахмаг (*кими исә*)—причинить кому-нибудь сильное страдание, обидеть.

БОК1СУН 1) јанмаг, алышмаг, од тутмаг—гореть, сгореть, загореться; 2) дәрддән, гәмдән, гүссәдән јанмаг, үзүлмәк—таять, худеть, обессилеть от горя, страдания, бедствия.

БОК1УН јаныг, јанма, јанмыш—горелый, горение.

БОКЪ[1] (*В*) (*-ух*) *бот.* тумурчуг, дүјмә—почка, бутон.

БОКЪ[2] (*В*) јығма, дәрмә, топлама—собирание, срывание.

БОКЪЕСУН (*В*) јығылмаг, дәрилмәк, топланмаг—быть собранным, сорванным.

БОКЪО(Й) (*-ух* // *-хо*) хәмир—тесто.

БОКЪОЙШ1АРПСУН (*Н*), БОКЪОЧУЧУПСУН (*В*) хәмир јоғурмаг—месить тесто.

БОКЪОСТ1ЕСУН (*В*) јығдырмаг, дәрдирмәк, топлатдырмаг—заставить (*просить*) собрать, собирать, сорвать, срывать.

БОКЪОЧУЧУПСУН (*В*) *см.* **Бокъой'шарпсун.**

БОКЪСУН (*В*) јығмаг, дәрмәк, топламаг—собирать, собрать; сорвать; срывать.

БОЛ бол, чох кифајәт гәдәр—1) обильный, изобильный достаточный; 2) обильно, достаточно.

✓ БОЛ-БОЛ *см.* **Бол-сал.**

БОЛБАКСУН боллашмаг, бол олмаг—изобиловать, приумножиться.

БОЛЛУГЪБЕСУН боллуг етмәк, боллашдырмаг—делать обильным, приумножить.

БОЛЛУГЪ боллуг—обилие, изобилие.

✓ БОЛ-САЛ 1) бол-сал, кен-бол—просторный; 2) бол-бол, кифајәт гәдәр—обильно, достаточно, много, очень много.

БОРЗУН (*В*) (*-ур*) тахыл—хлеб, хлебное зерно.

БОРДЖ (*Н*) (*-ур-ух*) 1) борч, верәчәк—долг.

БОРДЖАКЪСУН борч алмаг, борч еләмәк—задолжать, взять в долг. □ **Бордж таст1ун** борч вермәк—давать в долг, давать взаймы. **Бордж хъайст1ун** борч(уну) гајтармаг—вернуть долг. □ **Борджа бафт1есун** борча дүшмәк, борча батмаг, һәддиндән чох борч еләмәк—влезать в долги, быть кругом в долгах, задолжать слишком много; 2) *перен.* вәзифә—долг. *Ичийнак1 бордж абабаксун* өзүнә борч билмәк—считать своим долгом.

БОРДЖБЕСТ1ЕСУН (*Н*) борч еләтдирмәк—заставить (*просить*) задолжать, взять взаймы.

БОРДЖБЕСУН (*Н*) борч еләмәк—одолжить, занимать, взять в долг, задолжать.

БОРДЖЛУ (*Н*) (*-ор* // *-й-ох*) борчлу—должник.

БОРДЖНУТ1 (*Н*) борчсуз, борчу олмајан—без долга, не имеющий долгов.

БОРДЖСУЗ (*Н*) *см.* **Борджнут1.**

БОСЕСУН атылмаг, тулланмаг—броситься, кидаться.

БОСЕСТ1ЕСУН атдырмаг, туллатдырмаг — заставить (*просить*) бросать, кидать, швырять.

БЕСЕЦИ тулланмыш, атылмыш—выброшенный.

БОССУН атмаг, тулламаг—бросать, кидать, выбросить, швырять. □ **Ж1е боссун** даш атмаг—кидать камень. **Аьйел боссун** ушаг салмаг, бала атмаг (һејванларда)—делать аборт, выкидыш, выкинуть детеныша (*у животных*).

БОСТ1УН[1] 1) кәсмәк, бичмәк, бөлмәк, доғрамаг—резать, кроить; отнять. □ **Биъйеъхо бост1ун** ортадан кәсмәк, ортадан бөлмәк—отрезать посередине, разделить попалам. **Аьш бост1ун** иш кәсмәк (*биринә*), дустаг етмәк—приговорить (*кого-л.*) к заключению, арестовать. **Ц1иц1икахун бост1ун** дөшдән (*сүддән*) кәсмәк (*ушағы*)—отнять от груди (*ребенка*). **Ход бост1ун** ағач кәсмәк—рубить дерево. **Палтар бост1ун** палтар бичмәк—кроить одежду; 2) јармаг, кәсмәк, оғурлуг етмәк—грабить, красть, взломать. **Кодж бост1ун** ев јармаг, ев кәсмәк—ограбить дом, квартиру; 3) *перен.* әлагәни үзмәк, кәсмәк, үзмәк—порвать отношения. □ **Гьакъылен бост1ун** ағлы кәсмәк, анламаг, баша дүшмәк, дәрк етмәк—смыслить, соображать. **Тура бост1ун** ајағыны кәсмәк, кәлмәсинә (*киминсә*) ичазә вермәмәк, әлагәни үзмәк (*онунла*)—запретить (*кому-н.*) хождение, приход, порвать отношения (*с кем-л.*).

БОСТ1УН[2] (*Н*) атмаг, тулламаг—бросать, швырять.

БОТ1 (*-ур -ух*) кәсик—1) отрезанный; 2) порез, обрубок.

БОТ1ЕСТ1УН кәсдирмәк, бичдирмәк, бөлдүрмәк јардырмаг—заставить (*просить*) резать, рубить, кроить.

БОТ1ЕСУН кәсилмәк, бичилмәк, бөлүнмәк, јарылмаг—быть (*сделаться*) резаным, рубленым, кроеным; ограбленным.

БОТ1ЕЦИ кәсилмиш, бичилмиш, бөлүнмүш; јарылмыш—резаный, рубленый, кроеный, ограбленный, взломанный.

БОТ1ЕЦИО *см.* **Бот1еци.**

БОХАРИК1 (*В*) *см.* **Бухари.**

БОХЕСУН биширилмәк—вариться, свариться.

БОХЕЦИ биширилмиш, гајнадылмыш — вареный, сваренный, отваренный.

БОХИ *см.* **Бохеци.**

БОХЛАНДЖИК1 узунуна—по длине, **в** длину.

БОХО(Й) (*-ух // -ор-ох*) узун (*мүхтәлиф мә'наларда*)—длинный (*в разных значениях*); пространный. □ **Бохо адмар** (*В*) узун адам, һүндүр бојлу адам—рослый человек, длинный человек. **Бохой йакъ** (*Н*) узун јол—длинный путь. **Бохой ехлаьт** (*Н*) узун сөһбәт—длинный разговор. **Бохой гъи** узун күн—длинный день. **Бохокулла** (*В*) узунәлли—длиннорукий. **Бохоусен** (*В*) узун ил—длинный год.

БОХО(Й)БАКСУН 1) узанмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—удлиниться (*в разных значениях*); 2) узун олмаг—быть длинным.

БОХО(Й)БСУН узатмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—удлинить, растянуть. □ **Запи бохойбсун** чәкиб узатмаг—растянуть. **Аьйита бохойбсун** сөзү узатмаг, сәһбәти узатмаг—продлить разговор (*беседу*).

БОХО(Й)ЛУГЪ узунлуг—длина.

БОХОСТ1УН узатмаг—протянуть.

БОХОСТ1ЕСУН биширтдирмәк—заставить (*просить*) варить.

БОХСУН биширмәк—варить.

БОЧ́У галын, гаты—густой, плотный.

БОЧ́УБАКСУН галынлашмаг, гатылашмаг—сгущаться, сплотиться.

БОЧ́УБЕСУН галынлашдырмаг, гатылашдырмаг—сгустить, уплотнить, сгущать.

БОЧ́УЛУГЪ гатылыг, галынлыг—густота, плотность.

БОШ ич, дахил, дахили—внутри, внутренность, внутренняя часть. □ **Бошлахсун** ичинә гојмаг—вложить, вкладывать. **Бошт1ан укеци** дахилдән јејилмиш, дидилмиш—съеденный. **Бошамин** дојунча—досыта. *Бошамин каьйиз* дојунча једим—поел (*съел*) досыта.

БОШ1ЕСУН басдырылмаг—быть (*сделаться*) похороненным; посаженным.

БОШ1ЕЦИО басдырылмыш—похороненный; закопанный, погребенный; посаженный.

БОШИ 1) дојмуш, тох—сытый. *Каьйи бозуши* јејиб дојдум—поел досыта. 2) *перен.* дојмуш, тәнкә кәлмиш, чаны боғазына јығылмыш—измученный, доведенный до отчаяния. *Елмугъохун боши* чанындан дојмуш, безмиш (*адам*)—человек, который устал от жизни.

БОШУН дахили, ич—внутренний.

БОШ1Т1ЕСТ1УН басдыртмаг—заставить (*просить*) похоронить.

БОШ1Т1ЕСУН басдырмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—хоронить, погребать; закопать; сажать. **П1ури бош1т1есун** өлү басдырмаг—похоронить покойника. **Ход бошт1есун** (*В*) ағач әкмәк—посадить дерево.

БОШТ1УН дојмаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—насытиться (*в разных значениях*). □ **Каьйи бошт1ун** јејиб дојмаг—насытиться едой. ◇ **Дуьйнаьнехун бошт1ун** дүнјадан дојмаг, безмәк, чана кәлмәк—обидеться на жизнь (*букв. насытиться миром*).

БОШШУН (*В*) *см.* **Бошт1ун.**

БОЪГЪАБСУН (*В*) *см.* **Баъгъаъбсун.**

БОЪГЪАЪБЕСТ1ЕСУН (*В*) *см.* **Баъгъаъбест1есун.**

БОЪГЪАЪЕСУН (*В*) *см.* **Баъгъаъйесун.**

БОЪГЪАЪЕЦИО (*В*) *см.* **Баъгъаъйецио.**

БОЪГЪАЪЛУ (*В*), БАЪГЪАЪЛОЙ (*Н*) *мн. нет.* дәрин—глубокий, глубоко. *Боъгъалу кур* (*В*) дәрин гују—глубокий колодец (*яма*). *Баъгъоълой фикирбесун* (*Н*) дәрин дүшүнмәк—глубоко думать.

БОЪГЪАЪЛОЛУГЪ (*В*), БАЪГЪОЪЛОЙЛУГЪ (*Н*) дәринлик—глубина.

БОЪГЪАЪЛОБАКСУН (*В*), БАЪГЪОЪЛОЙБАКСУН (*Н*) дәринләшмәк, дәрин олмаг—углубляться, быть глубоким, делаться глубоким.

БОЪГЪАЪЛОБЕСУН (*В*), БАЪГЪОЪЛОЙБЕСУН (*Н*) дәринләшдирмәк, дәринләтмәк—углублять, делать глубоким.

БОЪГЪОЪ 1) бағырты, бөјүртү—рев, мычание, неистовый крик. *Чурен боъгъоънепи* инәк бөјүрдү—корова мычала; 2) нә'рә—рев, крик, рычание; 3) һөнкүртү—рыдание. *Чубугъон п1урин лахо боъгькъуънне* гадынлар өлү үчүн һөнкүртү илә ағладылар—женщины рыдали по покойнику.

БОЪГЪОЪДЕСУН // БОЬГЪОЪДЕСТ1УН 1) бағыртмаг, һөнкүртмәк—заставить рыдать; мычать; орать: 2) нә'рә чәкдирмәк—заставить реветь, зарыдать.

БОЪГЪОЪПСУН 1) бағырмаг, бөјүрмәк—реветь, мычать, орать; 2) нә'рә чәкмәк, нә'рә вурмаг—рычать; орать, зареветь; 3) һөнкүрмәк—рыдать.

БОЪКЪ (*-ур-ух*) *зоол.* донуз—свинья. □ **Коджин боъкъ** ев донузу—домашняя свинья. **Аъкънаъбоъкъ** чөл донузу, вәһши донуз—дикая свинья. **Боъкъебулмухур** донуз баш-ајағы—ноги и голова свиньи. **Боъкъебул** донуз башы—свиная голова. **Боькеъ тур** донуз ајағы—свиная нога. **Боъкъеъ т1ол** донуз дәриси—свиная кожа. **Боъкъеъ йекь** (*Н*) донуз әти—свинина (*мясо*).

БОЪКЪАЪЛБЕСТ1ЕСУН сајдырмаг, һесаблатдырмаг—заставить (*просить*) считать, исчислять.

БОЪКЪАЪЛБЕСУН сајмаг, һесабламаг—считать, исчислять. *Таьнкаь боъкъаълбесун* пул сајмаг—считать деньги.

БОЪКЪАЪЛЕСУН сајылмаг, һесабланмаг—быть считанным, исчисленным.

БОЪКЪАЪЛЕЦИ с јылмыш, һесаблнмыш—считанный, исчисленный.

БОЪКЪБЕЪГЪАЛ (*-ух*//*-хо*) донузабахан (чобан), донузотаран—свинар(ка), свинопас.

БОЪКЪСУН јығмаг; дәрмәк—собирать; сорвать.

БОЪХАЪЛ халвар (ики пуд)—мера веса (два пуда).

БОЪХМОЪГЪ (*-ух*//*-хо*) бурун—нос.

БУГЪ (*-ур*//*-ух*) бухар, буғ—пар, испарение.

БУГЪА (*-ух*//*-ох*) буға—бык, бугай.

БУГЪАЛБАКСУН буғланмаг, бухарланмаг—испариться, запариться.

БУГЪАЛБЕСУН буға вермәк, буғландырмаг—испарить, запарить.

БУГЪАНАГЪ 1) дава-далаш—брань; 2) күсүшмә—ссора.

БУГЪАНАГЪБЕСУН 1) далашмаг, дава-далаш етмәк—драться, браниться; 2) күсүшмәк—ссориться.

БУГЪЛА буғлу—с паром.

БУГЪЛАЙШСУН (*Н*) см. **Бугъалбаксун.**

БУГЪЛАМА буғлама, буғда пөртүлмүш (*әт вә с.*)—тушенка, тушеное (*мясо и проч.*)

БУГЪНУТ1 буғсуз—без пара.

БУГЪСУЗ (*Н*) *см.* **Бугънут1.**

БУД (*-ур*//*-ух*) буд—бедро, ляжка. □ **Буде йек** (*Н*) буд әти—ляжка.

БУЖ1УПСУН 1) шишмәк (*мүхтәлиф мә'наларда*)—набухать, опухать, пухнуть. *Божка бужlепе* чәлләк (*бочка*) шишиб—бочка набухла; 2) көкәлмәк, јоғунлашмаг—толстеть, полнеть.

БУЙ долу (*мүхтәлиф мә'наларда*)—полный, наполненный, изобилующий. □**Буй левет1** долу газан (*бир шејлә*)—полная кастрюля, наполненная кастрюля (*чем-то*). **Буй туьфаьнк** долу түфәнк—заряженное ружье. **Буй к1одж** долу ев, зәнкин (*варлы*) ев—богатый дом.

БУЙБАКСУН[1] долмаг, долу олмаг—наполниться, заполниться, быть полным.

БУЙБАКСУН[2] (*В*) батмаг, гүруб етмәк (*күнәш, ај*)—зайти, закатиться (*солнце, луна*).

БУЙБЕСТ1ЕСУН долдуртдурмаг—заставить (*просить*) наполнить, заполнить.

БУЙБЕСУН долдурмаг—наполнить, заполнить, зарядить. □ **Хе буйбесун** су долдурмаг—наполнить водой. **Ж1омол ц1ири буйбесун** ағзыначан долдурмаг—наполнить до краев, переполнить. *Туьфаьнкаь буйбесун* түфәнки долдурмаг—зарядить ружье. **Анк1ет буйбесун** анкет долдурмаг—заполнить анкету.

БУИК1АЛ (*Н*), БУЛАК1АЛ (*В*) (*-хо*//*-ух*) неһрә—маслобойка, пахталка.

БУИК1АЛБУЙПСУН (*Н*), БУЛАК1АЛБУЙПСУН (*В*) неһрә чалхамаг—взбалтывать, качать пахталку.

БУКЪЕСУН истәнилмәк, арзу едилмәк, севилмәк—быть (*стать, становиться*) желанной, любимой.

БУКЪЕЦИО истәнилмиш, арзу едилмиш, севилмиш—желанный(ая), возлюбленный(ая).

БУКЪСУН (*В*) истәмәк, арзу етмәк, севмәк—хотеть, желать, мечтать, любить. □**Бувакъса-тевабукъса** истәсән дә истәмәсән дә—хочешь не хочешь. **Хинар букъсун** (*В*) гыз истәмәк, гыз(ы) севмәк—любить девушку. *Елмугъой диристlугъ букъсун* чансағлығы арзу етмәк—пожелать доброго, крепкого здоровья.

БУКЪСУНЛУГЪ истәк, арзу, севки— желание, любовь.

БУКЪУН[1] (*В*) (*-ух*) 1) гарын—живот, брюхо; 2) мә'дә—желудок; 3) бәтн—матка, чрево. □**Букъунун къач** гарын ағрысы—боль в животе. **Букъун тайсун** гарны ишләмәк, ганлы исһала тутулмаг—заболеть расстройством желудка; дизентерией. ... *аьшкаьрре баке те шетlай бутlай букъуне иъвел елмугъохо...* мә'лум олду ки, онун бәтниндә мүгәддәс руһдан төрәнмиш ушаг вардыр—...оказалось, что она имеет во чреве от духа святого. □**Букъуна бошевксун** гарныны дојдурмаг, гарын дојуздурмаг—насытиться, утолить голод. **Буса букъунен** ач гарына—натощак. **Са букъун буса, са букъун бош** бир гарын ач, бир гарын тох—полуголодный.

БУКЪУН[2] диләк—пожелание.

БУЛ (*-ур*//*-ух*) баш (**мүхтәлиф мә'наларда**)—голова (*в разных значениях*) □ **Адамари бул** адам башы—голова человека. **Буругъо бул** дағ(ын) башы—вершина горы. **Бул окъа** башы ашағы—вниз, вниз головой. **Бул ала** башы јухары—вверх, вверх головой. **Бул-тур** баш-ајаг, баш вә ајаг—голова и ноги. **Бул-тур басксун** баш-ајаг јатмаг—лежать „валетом". **Бул ч1евк1сун** баш чыхартмаг, анламаг, ганмаг, баш ачмаг—понимать, разобраться в чем-нибудь. **Бул къачдесун** 1) баш(ыны) ағрытмаг—докучать, надоедать, причинить головную боль; 2) баш сындырмаг, фикирләшмәк—ломать голову над чем-то, думать о чем-то. **Бул къачибест1есун** баш гырхдырмаг—постричься. **Бул алабесун** баш(ыны) галдырмаг—поднять голову. **Бул хъиъбсун** баш јармаг—расколоть голову. **Бул ж1иък1п1сун** баш(ыны) буламаг, баш(ыны) силкәләмәк—качать головой. **Бул бот1сун** баш кәсмәк, гулдурлуг етмәк—разбойничать. **Бехун ош1ел** башдан-ајаға—с головы до ног. **Бул-була дугъсун** баш-баша вурмаг, баш-баша вермәк, әлбир олмаг, данышмаг, сөзбир олмаг—сговориться, быть заодно, сообща. **Бул акъи тайсун** баш алыб кетмәк, баш көтүрүб кетмәк—уйти куда глаза глядят, покинуть родное место. **Бул акъи т1ист1ун** баш көтүрүб гачмаг—бежать без оглядки. **Бул**

тlитlевкlсун баш гачырмаг—отвиливать, отлынивать, уклоняться. *Са бул шикlлам* бир баш соған—одна головка лука. *Пlаъ бул куьлфаьт* ики баш аилә—семья из двух человек. *Хиб бул беле* үч баш мал—три головы скота.

БУЛА (*В*) тахыл өлчмәк үчүн 5 $^{1}/_{3}$ = *кг*-лыг габ—тара для мерки зерна в $5^{1}/_{3}$ *кг*.

БУЛАКlАЛ (*В*) *см.* **Буйкlал.**

БУЛАКlАЛБУЙПСУН (*В*) *см.* **Буйкlалбуйпсун.**

БУЛ-БУЛА баш-баша—голова к голове, вместе.

БУЛАЛА **башы** јухары—**вверх**, вверх головой.

БУЛБСУН **б**ашламаг—начинать.

БУЛДИРИСТlУГЪ башсағлығы—соболезнование.

БУЛДИРИСТlУГЪТАСТlУН башсағлығы вермәк—выражать соболезнование, соболезновать.

БУЛИ-БУЛИ! *межд.* были-были (*һиндушканы чағырар-кән*)—были-были! (*так зазывают индейку*).

БУЛИНКЪАЧ́ (*В*), БИЙИНКЪАЧ́ баш ағрысы—головная боль.

БУЛКlОЦБЕСУН баш әјмәк, тә'зим етмәк—поклониться, склонить голову.

БУЛХЪАЙ баш(ы) ачыг—с непокрытой головой; открытая голова.

БУЛЛА *перен.* 1) башлы—башковитый, человек с умом; 2) савадлы, биликли—грамотный, образованный.

БУЛМУХУР (*-ух//-хо*) баш-ајаг, кәлләпача—голова и ноги, требуха, хаш. □ **Егъелин булмухур** гојун баш-ајағы—хаш из бариньей требухи. **Боъкъеъ булмухур** донуз баш-ајағы—хаш из свиной требухи.

БУЛНУТl 1) башсыз—безголовый, тело без головы; 2) *перен.* башсыз, күт, корзеһин—тупой, тугодум.

БУЛСУЗ *см.* **Булнутl.**

БУЛОКЪА башы ашағы—вниз, вниз головой.

БУЛТАРАПСУН//БУЛФЫРЫПСУН (*Н*) башкичәлләнмә—головокружение.

БУЛ-ТУР баш-ајаг—валет, голова-ноги.

БУЛУН јухары—верхний. □ **Булун маьгьлаь** јухары мәһлә—верхний квартал.

БУЛФЫРЫПСУН (*Н*) *см.* **Бултарапсун.**

БУРАНИ *см.* **Багъдайи.**

БУРГЪАНА (*-ху//-хо*) *зоол.* јашылајаг (*суда, батаглыг-да јашајан гуш*)—турухтан (*болотная птица*).

БУРМУХУР (*Н*) *см.* **Булмухур.**

БУРУГЪОЙ дағ—горный. □ **Буругъой шаъкъ** дағ дөшү—горный склон, горный скат.

БУРУГЪОЙБУЛ дағ башы—горная **вершина.**

БУРУКl (*В*), ПУЬРУЬКl(*Н*) пүрүк, тәзәчә ачылмыш тут (*чәкил*) јарпағы—листья шелковицы.

БУРУКlТАДЕСУН (*В*), ПУЬРУЬКlТАСТlУН (*Н*) ипәк гурдуна пүрүк (*хырда дoғранылмыш тут јарпағы*) вермәк—кормление шелковичных червей мелко нарезанными листьями шелковицы.

БУРХЪСУН башламаг (*мүхтәлиф мә'наларда*)—начать (*в разных значениях*). □ **Укса бурхъсун** јемәјә башламаг—начать есть. **Аьш бурхъсун** иш башламаг—начать работу. **Тайса бурхъсун** кетмәјә башламаг—начинать ходить.

БУРУХ (*-м -ух*) дағ—гора. **Буругъойбул** дағ башы—горная вершина.

БУСА (*-ор//-ор-ох*) ач—голодный. □ **Буса мандесун** ач галмаг—оставаться голодным, страдать от голода. **Буса букъунен** (*В*) ач гарына—на голодный желудок. *Буса букъунен хез уъгъиъ* ач гарына су ичдим—выпил воду на голодный желудок. **Буса ул** ач гурд, чанавар—голодный волк.

БУСАБИСУН 1) ачындан өлмәк, ач галыб өлмәк—умереть от голода; 2) һәддиндән артыг ач олмаг—быть очень голодным.

БУСАБАСКАЛ 1) јохсул—бедный; 2) ач, ач јатан—голодный; 3) хәсис, варыны јемәјән—скупой, скряга.

БУСАБАКСУН ачмаг—проголодаться, почувствовать голод.

БУСАЛУГЪ ачлыг—голод.

БУСАО ач, ачлыг чәкән, ач олан—голодный, голодающий.

БУСА-ХЕНЕЗА ач-сусуз. ач-јалавач—голодно, голодно-холодно, без хлеба, без воды.

БУТl өртүлү, гапалы—покрытый, закрытый. □ **Бутl чъомох** бағлы гапы—закрытая дверь.

БУТlЕСУН гапанмаг, өртүлмәк—закрываться, покрываться.

БУТlЕЦИ өртүлмүш, гапанмыш—покрытый, закрытый.

БУТКlСУН гапамаг, өртмәк—закрывать, покрывать. **Бут-буткcун** өртмәк, өрт-басдыр етмәк—закрывать, скрывать.

БУХАРИ (*Н*), БУХАРИКl (*В*) (*-й-ох//-ух*) бухары—камин.

БУХАДЖlОГЪОЙ (*Н*) *см.* **Бихогъой.**

БУХАДЖlУХ (*Н*) *см.* **Бихаджуг.**

БУХАДЖУХНУТl (*Н*) *см.* **Бихаджухнутl.**

БУХАДЖУХСУЗ (*Н*) *см.* **Бихаджухнутl.**

БУХСУН (*Н*) *см.* **Бохсун.**

БУШ (*-ур -ух*) *зоол.* дәвә—верблюд. □ **Нәрбуш** нәр, еркәк дәвә—верблюд-самец. **Мацlи буш** ағ дәвә—верблюд с белой шерстью. **Бушкена** дәвә кими, дәвә сајағы—как верблюд.

БУШЕЙ дәвә(нин)—верблюжий. □ **Бушей бала** (*Н*) дәвә баласы, көшәк—верблюжонок. **Бушей поп** дәвә түкү—верблюжья шерсть.

БУШК1ЕНА дəвə кими, дəвə сајағы—как верблюд, поверблюжьи.

БУЬВУЬ (*Н*) *см.* **Бин.**

БУЬЛБУЬЛ (*Н*), БИЛБИЛ (*В*) (*-хо*//*-ух*) *зоол.* бүлбүл—соловей. □ **Буьлбуьлуьн муз** (*Н*) бүлбүл дили, бүлбүлүн сəси, охумасы, чəhчəhи—соловьиный язык, песня, трель. **Буьлбьлүн мес** (*Н*) бүлбүл јувасы—гнездо соловья. **Билбилүн тул** (*В*) бүлбүл баласы—соловьёнок.

БУЬРУЬЗ, БУЬРУЬЗ—БУЬРУЬЗ (*Н*) јандырыб јахмаг—сильго обжечь.

БУЬРДАЬН (*В*) бирдəн, көзлəнилмəдəн, гəфлəтəн—вдруг, неожиданно, внезапно.

БУЬРДАЬНБУЬР (*В*) *см.* **Бирдаьнбир.**

БУЬРКУЬ (*Н*) исти, бүркү—духота, зной, жара.

БУЬРУЬК *В см.* **Буьркуь.**

В

ВА (*Н*) *см.* **Вах.**

ВАГОН (*-ух*//*-хо*) вагон—вагон.

ВАЙ! *межд.* 1) вај! (гышгырыг)—ай! ой! (крик); 2) ағлашма, шиеəн—плач, вопли.

ВАЙЕХ јас, матəм—траур.

ВАЙЕХАРЦ1ЕСУН (*Н*) 1) јаса батмаг, јаслы олмаг—быть в трауре, выполнять траурные обряды: 2) вајына отурмаг, ахырына чыхмаг, биринин өлүмүнү көрмəк—добиться смерти (*кого-л.*).

ВАИНАК1 (*Н*), **ВЕНК1** (*В*) сəнин үчүн, сəндəн өтрү—для тебя, ради тебя.

ВАЙИНК1ОМ вајенком, həрби комиссар—военком, военный комиссар.

ВАЛЛА (*В*) *уст.* валлаh, аллаh hаггы—ей-богу.

ВАННА (*-ух*//*-ох*) ванна—ванна.

ВАР[1] (*-ор*//*-ох*) гудурмаг, гудуз—бешеный. □ **Вархаъ** гудуз ит—бешеная собака.

ВАР[2] вəр, бичиндə həр адамын бир күндə бичдији мүəјјəн саhə—поле, сжатое за день одним жнецом.

ВАРБАКИ1(О) 1) гудурмуш—бешеный; 2) həддини ашмыш, јолуну азмыш, гудурмуш—зазнавшийся, обнаглевший, взбесившийся.

ВАРБАКСУН 1) гудурмаг—взбеситься, быть (*становиться*) бешеным; 2) həддини ашмаг, гудурмаг, həјасызлашмаг—наглеть, обнаглеть, зазнаться.

ВАРБЕСТ1ЕСУН 1) гудуртдурмаг—взбесить, сделать бешеным; 2) јолуну аздыртмаг, корлатдырмаг, гудуртдурмаг—делать (*вырастить*) наглым, заносчивым.

ВАРБЕСУН гудуртмаг—1) взбесить, делать бешеным; 2) назламаг, əркөјүн бөјүдүб корламаг, аздырмаг, гудуртмаг—баловать, испортить (*нравственно*), взбесить.

ВАРД (*-ух*//*-ур-ух*) *бот.* күл—роза. □ **Ч1оч1а вард** гызыл күл—алая роза. **Мац1и вард** ағ күл—белая роза. **Джир вард** јабаны күл—дикая роза.

ВАРДЛУГЪ күллүк—розарий, сад роз.

ВАРДНАХОД (*-ур -ух*) *бот.* күл колу—куст розы.

ВАРРУГЪ 1) гудузлуг—бешенство; 2) гудурғанлыг, həјасызлыг—наглость, нахальство, бешенство.

ВАРТАШЕН (*В*) Варташен шəhəри, Варташен рајонунун мəркəзи—город Варташен, райцентр Варташенского района.

ВАРТАШЕНЛУ (*В*) варташенли—варташенец, житель (ница) Варташена.

ВАРТИВЕР *мн. нет* дини бајрам—религиозный праздник преображения господня.

ВАРХАЪ гудуз ит—бешеная собака.

ВАХ сəнə—тебе, тебя.

ВАХСЫЗ (*Н*) гүруб чағы, ахшам тəрəфи, тəзəчə гаш гаралан вахт—закат, заход (*солнца*), к вечеру.

ВАХТ1[1] вахт, заман—время, срок. □ **Гьевахт1?** Нə вахт? Һачан?—когда? *Т1е вахт1ахун ме вахт1а* (*Н*) о вахтдан бу вахта, о замандан бəри—с тех пор, с той поры. *Ме вахт1ал ц1ири* бу вахта гəдəр—до сего времени, до сих пор.

ВАХТ1[2] бəхт, тале, сəадəт, хошбəхтлик—счастье.

ВАХТ1НУТ1[1] вахтсыз, вахты олмајан, həддиндəн артыг мəшғул олан, иши чох олан (*адам*)—слишком занятый, перегруженный (*человек*).

ВАХТ1НУТ1[2] бəхтсиз, талесиз, бəдбəхт—несчастный горемыка.

ВАХТСУЗ[1] *см.* **Вахт1нут1[1].**

ВАХТСУЗ[2] *см.* **Вахт1нут1[2].**

ВАЧА[1] (*В*) *см.* **Вечаь.**

ВАЧА[2] (*В*) зоғ—побег, молодая ветка, стебель растения.

ВАЧАТАСТ1УН[1] (*В*) *см.* **Вечаьтаст1ун.**

ВАЧАТАСТ1УН[2] (*В*) зоғламаг—пускать побег, ветку, произрастать.

ВАШ! *межд.* ваш, аман аллаh!—вай, о боже!

ВАЪ (*В*) *см.* **Веъ.**

ВАЪБАКСУН (*В*), ВЕЪБАКСУН (*Н*) 1) инанмаг, е'тибар етмəк, бел бағламаг, үмидвар олмаг—верить, поверить, надеяться, питать надежду, доверять; 2) е'тигад етмəк—веровать.

ВАЪДЕСУН (*В*), ВЕЪСТ1УН (*Н*) инандырмаг, үмидвар етмəк, е'тибарыны газанмаг—уверять, убеждать.

ВАЪЙНАЪК1 (*Н*), ВЕЪНК1 (*В*) сизин үчүн, сиздəн өтрү—для вас, ради вас.

22-7